

1976/77:88

Nr 88

Onsdagen den 16 mars

Onsdagen den
16 mars 1977

Kl. 19.30

Vägverkets förråds-
fond

Förhandlingarna leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1 Utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde (forts.)

Fortsattes föredragningen av trafikutskottets betänkande 1976/77:12

Punkten 8

Vägverkets förrådsfond

Regeringen hade (s. 286–295) föreslagit riksdagen att

1. medge att statens vägverk lämnades de beställningsbemyndiganden gällande leveranser av vägmaskiner m. m. som i propositionen förordats,
2. till Vägmaskiner m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 107 400 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1976/77:384 av herr Hugosson m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av budgetpropositionens förslag angående vägverkets förrådsfond skulle besluta

1. att tillgångsgrupperna maskincentralförråd och lagertillgångar (grus-tag m. m. och materieförråd) 1 juli 1977 avfördes från förrådsfonden, varvid anskaffning av hithörande tillgångar fortsättningsvis fick ske med utgångspunkt i tillgängliga medel för väghållning, utan fastställande av särskild utbetalningsram,
2. att förrådsfonden därvid borde omvandlas till en fastighetsfond där endast driftsanläggningar ingick,
3. att de under kapitalbudgeten upptagna medlen omfördelades till resp. ändamål i enlighet med det i motionen anförda.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen medgav att statens vägverk lämnades de beställningsbemyndiganden gällande leveranser av vägmaskiner m. m. som i propositionen förordats,
2. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1976/77:384 till Vägmaskiner m. m. för budgetåret 1977/78 anvisade ett investeringsanslag av 107 400 000 kr.

Onsdagen den
16 mars 1977

*Vägverkets förråds-
fond*

Reservation hade avgivits

2. av herrar Mellqvist, Lindahl i Lidingö, Hjorth, Hugosson, Rosqvist, Zachrisson och Östrand (samtliga s) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1976/77:384 beslutade att

a. till Vägmaskiner m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 107 400 000 kr.,

b. tillgångsgrupperna maskincentralförråd och lagertillgångar (grustag m. m. och materielförråd) 1 juli 1977 avfördes från förrådsfonden, varvid anskaffning av hithörande tillgångar fortsättningsvis fick ske med utgångspunkt i tillgängliga medel för väghållning, utan fastställande av särskild utbetalningsram,

c. förrådsfonden därvid borde omvandlas till en fastighetsfond där endast driftsanläggningar ingick,

d. de under kapitalbudgeten upptagna medlen omfördelades till respektive ändamål i enlighet med vad som anförts i motionen.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! När vi nu, inför denna mycket välbesatta kammare, återupptar förhandlingarna efter middagspausen skall vi börja med en diskussion om vägverkets kapitalbudget och anslaget till dess förrådsfond.

Årets budgetförslag upptar i runda tal 3 500 milj. kr. för vårt vägväsende. Den övervägande delen av dessa medel är upptagna på driftbudgeten. När vi i dag har att ta ställning till medelstilldelningen på kapitalbudgeten återfinner vi emellertid även här ett anslag till vägverket, nämligen 107 400 000 kr. till förrådsfonden.

Denna fond på kapitalbudgeten används för investeringar i driftsanläggningar, för inköp av motorfordon och vägmaskiner, för byggande och köp av färjor samt för inköp av grustag och materielförråd. Bortsett från investeringar i driftsanläggningar, dvs. fastigheter, svarar fonden huvudsakligen för nödvändig utrustning och material till den löpande driften av våra vägar. Det är därför ganska anmärkningsvärt att de för denna del av vägverkets verksamhet erforderliga medlen skall finnas upptagna på kapitalbudgeten. Jag tycker dessutom att det principiellt strider mot hela tanken med programbudgetering, som vägverket sedan flera år tillbaka tillämpar efter beslut av regering och riksdag. Nuvarande fondkonstruktion begränsar vägverkets möjligheter att anskaffa behövliga hjälpmedel, t. ex. maskiner och materiel. Detta i sin tur leder till att verkets möjligheter att bedriva en rationell produktion försvåras.

Vägverket har därför under senare år i sina petita krävt att förrådsfonden i nuvarande utformning avskaffas och att endast den del av fonden som svarar mot investeringar i fastigheter skall upptas på kapitalbudgeten. När utskottet förra året behandlade den här frågan förelåg samstämmighet om att det var angeläget att snabbt avskaffa fonden i dess nuvarande form. Utskottet var alltså enigt trots att det inte förelåg några motionskrav

på ett avskaffande. Utskottet förutsatte i förra årets skrivning att regeringen, med hänsyn till budgetutredningens förslag, snabbt skulle komma med förslag i denna riktning. Så har emellertid inte skett. Vi hade väl alla väntat oss att regeringen i det budgetförslag som vi nu behandlar skulle ha följt de av utskottet och riksdagen förra året uttalade intentionerna. Det verkar i stället som om den nya regeringen lagt budgetutredningens förslag i malpåse, varför majoritetens skrivning, som i och för sig är positiv till ett avskaffande av nuvarande fondkonstruktion, inte är förpliktigande.

Det är emellertid inte bara en enig styrelse för vägverket som fört fram kravet på fondens avskaffande – herr talman, jag skall kanske säga den tidigare styrelsen. Bakom kravet på fondens avskaffande har stått centerns tidigare talesman i vägfrågor, nuvarande jordbruksministern Anders Dahlgren, som i egenskap av ledamot i vägverkets styrelse krävt en dylik omläggning. När han ingick i den nya regeringen lämnade han vägverkets styrelse, av naturliga skäl, och kom där att efterträdas av Arne Persson i Heden. Men det verkar som om vägverkets nya styrelseledamot för centern har en annan uppfattning än den vi tidigare har varit överens om i vägverket, eftersom herr Persson i Heden efter mig kommer att föra utskottsmajoritetens talan.

Eftersom inte regeringen i föreliggande budgetproposition följde förra årets eniga uttalande från och intentioner hos utskottet väckte vi från socialdemokratisk sida en motion, där vi krävde att vägverkets fond fr. o. m. den 1 juli skall omvandlas till enbart en fastighetsfond samt att övriga medel upptagna på kapitalbudgeten skall överföras till driftbudgeten och fritt få användas av vägverket. Men vi har, som sagt, inte fått förståelse för de krav som utskottet i stort sett var överens om förra året, och därför har vi från socialdemokratisk sida följt upp vår motion i en reservation, som är fogad till utskottets betänkande.

Men inte bara vägverkets styrelse har alltså hyst och hyser den här uppfattningen. Vägverkets personal och samtliga personalorganisationer har i skrivelser och uppvaktningar krävt att verket utan en detaljreglering på kapitalbudgeten från sina driftsanslag självt skall få avgöra om man skall inköpa erforderliga fordon och vägmaskiner liksom allt annat material som behövs för verkets löpande arbete.

För några dagar sedan var samtliga avdelningsordförande på vägsidan inom Statsanställdas förbund samlade till överläggningar. Man uttalade enhälligt sitt stöd till den socialdemokratiska motion, som vi alltså har följt upp med reservationen 2 i det betänkande vi nu behandlar. Det är i och för sig inte särskilt förvånande att de anställda vill ha garantier för att det finns en tillräcklig och bra fordonsutrustning och maskinutrustning inom verket. Det är för många en förutsättning för att de skall kunna vara säkra på att behålla sitt jobb och för att, som verket självt säger i sina *petita*, verket skall kunna bedriva en rationell verksamhet.

För att kunna möta kravet på väghållning fordras en personal med

stor erfarenhet och yrkesskicklighet. Den här personalen måste ha tillgång till de redskap som behövs för att den skall kunna fullgöra sina arbetsuppgifter. Det är ogörligt att minska personal- och maskinresurserna utöver vad som angetts – om målsättningen och inriktningen i femårsplanen skall kunna realiseras, om servicenivån skall kunna upprätthållas och i vägarna investerat kapital bevaras. Det är därför nödvändigt att erforderliga medel finns tillgängliga för investeringar i motorfordon och vägmaskiner. Detta är en förutsättning för att en effektiv avvägning mellan egna och lejda resursinsatser skall kunna ske – med utgångspunkt i de arbetsuppgifter som verket har satts att utföra.

Till det bör läggas, herr talman, att fondens medel i realiteten kommer från driftanslagen. Fonden byggs nämligen upp av medel som man avsätter från driftanslag och byggnadsanslag – som svarar mot kapitalkostnaderna för det arbetande kapital som finns inom vägverket. I realiteten har alltså vägverket inlevererat åtskilliga tiotal miljoner mer till fonden än man på kapitalbudgeten och genom riksdagsbeslut har fått möjlighet att använda. Det är med andra ord vägverkets egna driftmedel som bygger upp fonden. Därför är det litet konstigt, minst sagt, att man har den här konstruktionen med en detaljreglering för vägverkets investeringar i erforderlig materiel.

Vad blir då följden om verket inte får de medel över kapitalbudgeten som behövs för inköp av egna fordon och maskiner? Jämfört med vägverkets petita har kommunikationsministern i årets budgetproposition prutat anslaget med 30 milj. kr. Men de uppgifter som vi ålägger vägverket måste ju utföras. Har man då inte egna maskiner och egna fordon, så tvingas man hyra dessa. Om man hyr maskinerna, skall detta inte betalas via kapitalbudgeten utan via driftbudgeten, och det blir alltså driftbudgeten som belastas. Det är vad som kommer att hända nu, när man har gjort en så kraftig prutning på kapitalbudgeten. Man måste hyra inte bara bilar utan även vägmaskiner av olika slag. Detta är en dålig affär för statskassan i allmänhet och för vägverket i synnerhet. Leasing av fordon och maskiner kostar 4–5 % mer än om verket fick disponera driftanslagen för inköp av erforderlig egen fordons- och maskinpark.

Vem tjänar då på det här systemet? Givetvis de enskilda företag som svarar för uthyrningsverksamheten. Det är dessa som den borgerliga majoriteten i år hellre synes stödja än vägverkets styrelse och personal.

Herr talman! Jag ber med det anförda att få yrka bifall till reservationen 2 i trafikutskottets belänkande nr 12.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Herr Hugossons anförande är egentligen en vidräkning med den gamla regeringen, som avgick i oktober förra året. Som herr Hugosson här har framhållit är detta saker som har diskuterats inte en gång utan flera gånger, och den gamla regeringen med den socialdemokratiska kommunikationsministern i spetsen har inte vidtagit de åtgärder som herr Hugosson förordat.

Egentligen är vi överens i princip i den här frågan. Det är bara en detalj – tidpunkten när en förändring av vägverkets förrådsfond skall genomföras – som vi behöver diskutera i dag. Herr Hugosson och jag har ju i utskottet penetrerat denna fråga.

Då är det litet förvånande att man när den gamla regeringen har avgått och den nya regeringen har suttit knappt fem månader skall hux flux besluta om tidpunkten för denna förändring av förrådsfonden.

Riksdagen beslöt ju förra året att göra ett uttalande i den här frågan. I budgetpropositionen har detta också angivits. Där sägs bl. a.:

”Riksdagen godtog vid behandlingen av förra årets budgetproposition att frågan om avveckling av förrådsfonden inte borde avgöras innan ställning tagits till budgetutredningens förslag i hithörande delar.”

Vi var också överens om detta.

Nu har av naturliga skäl den nya regeringen inte hunnit få denna fråga klar via budgetutredningen. Det är ju inte bara att säga att den 1 juli 1977 skall dessa medel överföras, utan fonden måste upplösas och vissa utredningar måste göras. Det är det som budgetutredningen håller på med. Man arbetar också i regeringskansliet med detta.

Jag är därför, herr talman, litet förvånad över den socialdemokratiska motionen, i vilken man hemställt att vägverkets förrådsfond i sin nuvarande utformning skall avvecklas. Detta förslag har av den socialdemokratiska utskottsminoriteten följts upp i en reservation till utskottsbetänkandet. Det är som sagt bara tidpunkten som socialdemokraternas krav gäller.

Herr Hugosson och hans medreservanter vet lika väl som utskottsmajoriteten att riksdagens trafikutskott vid förra årets behandling av samma fråga, om avveckling av förrådsfonden, sade ifrån – som jag nämnde tidigare – att saken inte kan avgöras innan budgetutredningen tagit ställning till de olika detaljerna i detta frågekomplex. Det gäller ju driftsanläggningar, motorfordon, vägmaskiner, färjor, lagertillgångar av grus och massor etc. Frågan om hur denna avveckling skall ske håller just nu regeringskansliet på att arbeta med. Jag har angivit hur detta omförmäls i årets budgetproposition. Och utskottet skriver följande:

”Utskottet vidhåller sin tidigare deklarerade uppfattning i frågan och förutsätter att en omläggning enligt de av motionärerna angivna riktlinjerna prövas redan under höstens budgetarbete. Härav föranledda förslag bör vidare om möjligt läggas fram i nästkommande års budgetproposition.”

Klarare kan inte detta redovisas, tycker jag. Det är av utskottsmajoriteten klart utsagt att förslag skall föreläggas riksdagen.

Jag sade inledningsvis att vi har bytt regering, och den nya regeringen hade inte när budgetpropositionen behandlades haft mer än tre månader på sig – ja, knappast det – att arbeta. Var och en borde förstå att det är otänkbart att på så kort tid kunna vidta de här åtgärderna. Därför finns det heller ingen anledning för riksdagen att göra något annat uttalande än det som gjorts i utskottsbetänkandet.

*Vägverkets förråds-
fond*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Vägverkets förråds-
fond*

Låt mig också i sammanhanget tillägga att i avvaktan på slutligt ställningstagande har en uppräknig av investeringsanslagen ägt rum, som innebär att vägverket förfogar över praktiskt taget lika mycket pengar som verket äskade. Det vet herr Hugosson lika bra som jag. Det har också omnämnts i vägverkets styrelse. På grund av vissa andra åtgärder som vidtagits, bl. a. inhyrning av maskiner, har vägverket också fått större handlingsfrihet under den senaste tiden.

Till sist endast några siffror som verifierar detta mitt påstående. Verkets ordinarie investeringsanslag har ökat mycket snabbt – från 56,2 milj. kr. för år 1974/75 till 105 milj. kr. för år 1977/78, dvs. nära en fördubbling under de här åren. Vägverket har genom tidigareläggning erhållit betydande tillskott till förrådsfonden. Genom beslut i oktober och december 1975 fick verket 35,2 milj. kr. och genom beslut i januari 1977, alltså i år för två tre månader sedan, ytterligare 22 milj. kr. för inköp av motorfordon. Inkluderas nämnda 22 miljoner i ökningen i årets budgetproposition blir ökningen 26 + 22 milj. kr. = 48 milj. kr., vilket ligger nära den av verket i dess petita begärda ökningen på ca 54 milj. kr. Här är garantier för en rationell verksamhet. Numera finns också, som här har sagts, möjligheter till inhyrning av motorfordon, och dem utnyttjar verket också.

I budgetpropositionen har det, som jag nämnde, hänvisats till budgetutredningen. Jag kan tillägga att arbetet pågår för fullt inom regeringskansliet med den här frågan. Det är alltså bara en tidsfråga när förslaget framläggs, och till budgetpropositionens behandling nästa år föreligger det med säkerhet. Vi är, herr Hugosson, överens om att dessa förändringar skall genomföras.

Vägverket har som sagt fått mycket större handlingsfrihet under senare år, och motiven för avveckling av fonden omedelbart har sålunda förändrats. Budgetutredningens förslag bör avvaktas, och vi förväntar också att det föreligger när denna fråga behandlas nästa gång. Det finns sålunda ingen anledning att i nuläget besluta om tidpunkten för förrådsfondens avveckling eller omorganisation. Det är bara den detaljen det gäller. Vi är överens i princip.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Det var en intressant upplysning att budgetutredningen arbetar för fullt. Den avlämnade sitt betänkande för tre år sedan, så det kan väl inte vara riktigt, herr Persson?

Det här är ingen vidräkning med den gamla regeringen. Första gången vi aktualiserade denna fråga, för två år sedan, hade budgetutredningen just framlagt sitt förslag. Då tyckte vi att vi skulle avvakta remissinstansernas synpunkter. Jag vet att den gamla regeringen hade för avsikt att avveckla förrådsfonden i sitt nuvarande skick. Förra året då den nya regeringen började arbeta sade vi ifrån att det här måste göras snabbt. Men när utskottet behandlade den här frågan i år fick vi veta att ingenting hände med budgetutredningens förslag i regeringskansliet. Det är alltså

ingen fråga som tagits upp hux flux, herr Persson. Vi har diskuterat den tidigare. Men ingenting händer ju!

Herr Persson säger att det egentligen bara är i tidsfrågan vi är oense. Men om vi är överens, då skall vi väl skriva till regeringen – det är ju riksdagens sätt att formellt tillkännage sina synpunkter – att fonden fr. o. m. nästa budgetår skall vara avvecklad. Men när vi socialdemokrater föreslog det ville ni på borgerligt håll inte vara med om det.

Vad är det ni säger? Jo, ni säger att saken skall *prövas*. Ja, det kan man naturligtvis göra. Ni säger att medlen *om möjligt* skall läggas över, osv. Det är så ytterligt vagt, herr Persson. Det är därför vi socialdemokrater inte kan acceptera er skrivning. Budgetutredningen är klar sedan ett par år tillbaka, och ingenting har hänt. Då finns det anledning att företa den här förändringen.

F. ö. hade postverket för ett par år sedan en egen fond för inköp av sina fordon. Det kunde riksdagen snabbt ändra på. Postverket behöver alltså inte ha medel upptagna på kapitalbudgeten för att köpa sina postbilar. Men vägverket måste få sina medel till plogar, väghyvlar och bilar från en fond.

Det är bra att man har fyllt på vägverkets fond, herr Persson. Det gjorde även den gamla regeringen när det behövdes från konjunktursynpunkt. Men vad är det de medlen huvudsakligen används till? Jo, till att förbättra och bygga om våra vägstationer. Och det är bra. Men vägverket klarar sig inte, trots denna påfyllning, utan måste öka antalet inhyrningar av fordon. Och det är det personalen reagerar mot. Det är från vägverkets synpunkt oekonomiskt eftersom det blir 4–5 % dyrare, enligt vad generaldirektören sade vid en hearing i trafikutskottet.

Den borgerliga majoriteten vågar inte säga fullt ut hur den vill ha det. Jag tycker att riksdagen borde säga ifrån att vägverket, som har en budget på 3 500 milj. kr., självt skall kunna avgöra om det skall köpa fordon eller annan materiel för 75, 80 eller 90 milj. kr. Så pass stort ansvar tycker jag att vi kan lägga på våra verk, särskilt när de har en politiskt sammansatt styrelse.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Herr Hugosson säger att vi har haft två år på oss sedan budgetutredningens förslag lades fram. Varför framlade då inte den socialdemokratiska regeringen förra året förslag om ändring av vägverkets fond? Vi säger ifrån hur vi vill ha det i utskottsbetänkandet; jag har tidigare citerat det och behöver inte göra det omigen.

Beträffande inköp av maskiner skriver utskottet på s. 20 i betänkandet:

”I anslutning härtill må crinras om regeringens --- beslut att till arbetsmarknadsstyrelsen ställa 200 milj. kr. till förfogande för tidigare reläggningar av industribeställningar. För statens vägverks del innebär beslutet att bl. a. lastbilar, väghyvlar, lastmaskiner och diverse maskiner m. m. för ca 27 milj. kr. kan beställas.”

Herr Hugosson vet lika bra som jag att detta också har redovisats

Onsdagen den
16 mars 1977

*Vägverkets förråds-
fond*

vid vägverkets styrelsesammanträde.

Frågan i dag är sålunda bara om vi skall följa den socialdemokratiska minoritetens förslag att riksdagen beslutar att vägverkets fond skall avvecklas redan den 1 juli, alltså om endast några månader, eller om vi skall följa det beslut som riksdagen tog förra året om att avvakta budgetutredningens förslag innan vi går till beslut. Det är detta vi har sagt i betänkandet. Vi är sålunda överens i princip, det är bara i en detalj som vi har olika meningar. Och jag kan garantera att ett förslag kommer när nästa års budget behandlas.

Herr talman! Jag finner ingen anledning att fortsätta den här debatten längre. Jag ber bara att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilket jag glömde att göra i mitt första anförande.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Det är ett par år sedan budgetutredningen lade fram sitt förslag, det är riktigt. Men sedan skulle förslaget remissbehandlas, och det var under arbete förra året i regeringens kansli. Då sade vi: OK, då får ni lösa den här frågan snabbt. Det har inte skett. Jag vet att den gamla regeringen hade för avsikt att se till att förrådsfonden avvecklades i sin nuvarande utformning. Kan herr Persson i Heden garantera att regeringen i nästa års budgetförslag kommer att göra den förändring av förrådsfonden som herr Persson nu talar så vackert om?

Låt mig också fråga herr Persson: Är det inte, trots denna påfyllnad av fonden, på det sättet att vägverket tvingas hyra fordon och maskiner till en kostnad som till 4 å 5 % överstiger de kostnader som man skulle ha haft om man hade kunnat använda sina egna driftanslag och skaffa egna fordon för de chaufförer och den personal som finns på vägverkets personalstat?

Om det hade funnits en reell vilja hos den borgerliga majoriteten hade den sett till att regeringen hade fått ett tillkännagivande i denna fråga. Om herr Persson är överens med mig kan jag inte förstå varför inte majoriteten med oss kunde göra ett uttalande från riksdagen att ge regeringen till känna att vi är överens på den punkten. Det var ju det ni inte ville, det var därför det blev en socialdemokratisk reservation.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Jag har tidigare sagt att i fråga om inköp av maskiner har det anslagits 27 milj. kr., och det innebär inte bara att vägverket får nya maskiner att använda, utan det innebär också för maskintillverkare arbetstillfällen i icke ringa utsträckning.

Det är än en gång så – det tycks inte herr Hugosson fatta – att det bara gällde tidpunkten för beslutets genomförande, två å tre månader fram till den 1 juli. Det finns inte med, och det finns ingen anledning till de frågor som herr Hugosson har framfört, därför att de är lösta genom ökade anslag och genom den utredning som pågår i budgetbe-

redningen. Därför är också utskottsbetänkandet det enda vettiga och riktiga i den här frågan.

Jag ber än en gång att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Det hinns inte med på två till tre månader, säger herr Persson. Det tar inte mer än 20 sekunder att fatta beslutet att överföra medlen från kapitalbudgeten till driftbudgeten, det är det det handlar om. I och med att vi överför medlen från kapitalbudgeten till driftbudgeten blir det ingen detaljreglering från riksdagens sida, utan verket får självt efter en kostnadsanalys avgöra om man skall köpa egna fordon eller hyra in fordon och maskiner till en kostnad som i dagens läge med 4–5 % överstiger kostnaderna om man skaffar maskinerna i egen regi.

Överläggningen var härmed slutad.

M o m. 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Mellqvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hugosson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten 8 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Mellqvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hugosson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 151
Nej – 136
Avstår – 2

Punkten 9

Ett nytt sjömättningsfartyg

Regeringen hade (s. 296–304) föreslagit riksdagen att

1. medge att sjöfartsverket lämnades det beställningsbemyndigande

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ett nytt sjömät-
ningsfartyg*

*Ett nytt sjömät-
ningsfartyg*

gällande leveranser av sjöfartsmateriel som i propositionen förordats,
2. till Sjöfartsmateriel m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 52 600 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1976/77:511 av herrar Rosqvist (s) och Signell (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde

1. att beställningen av det nya sjömättingsfartyget av sysselsättnings- skäl skulle ske vid lämpligt svenskt varv,
2. att sjömättingsfartyget utrustades för civil bemanning.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle
 - a. medge att sjöfartsverket lämnades det beställningsbemyndigande gällande leveranser av sjöfartsmateriel som i propositionen förordats,
 - b. till Sjöfartsmateriel m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 52 600 000 kr.,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:511.

Reservation hade avgivits

3. beträffande beställningen av ett nytt sjömättingsfartyg m. m. av herrar Mellqvist, Lindahl i Lidingö, Hjorth, Hugosson, Rosqvist, Zachrisson och Östrand (samtliga s) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:511 gav regeringen till känna vad reservanterna anført angående beställningen av det nya sjömättingsfartyget och utrustningen av fartyget.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Nu handlar det om beställning av sjöfartsmateriel m. m., närmare bestämt om ett sjömättingsfartyg.

I en socialdemokratisk motion förra året begärdes att det i årets budgetproposition skulle tas upp medel för anskaffande av ett sådant fartyg. Motionen bifölls. Det har föranlett att man från kommunikationsdepartementet nu aktualiserar frågan och begär att riksdagen ställer sig bakom föreliggande förslag.

Utskottet är enigt om att ett nytt sjömättingsfartyg skall anskaffas, men vi har olika uppfattningar om hur det skall gå till.

Länderna runt omkring oss subventionerar fartygsbyggande. Regeringen här i landet har i annat sammanhang sagt att affärsmässigheten skall sättas främst, och därefter skall man i möjligaste mån se till sysselsättningsaspekten.

Varven och deras underleverantörer befinner sig i en mycket besvärlig situation. Det finns minst fem varv, därav två statliga, som skulle kunna tänkas bygga det här fartyget. Det har vi från socialdemokratiskt håll tagit fasta på och kort och gott begärt att fartyget skall byggas vid svenskt

varv. Det kommer att ge sysselsättning, och den vill vi slå vakt om.

Det finns möjlighet för regeringen att ta initiativ i den här frågan. Jag åberopar upphandlingskungörelsen som säger att därest sysselsättnings-skäl så kräver kan man gå ifrån den strikta affärsmässigheten – om det nu är så att sjöfartsverket vänder sig till utländska beställare för byggande av detta fartyg.

Eventuella merkostnader vid byggande av fartyget vid svenskt varv bör inte heller drabba sjöfartsverket. Merkostnaden får finansieras på annat sätt. Man får ta ställning från fall till fall, som det står i propositionen angående offentlig upphandling, som riksdagen ställde sig bakom för några år sedan.

Vi har inte fått de borgerliga representanterna i utskottet med oss på kravet att fartyget skall byggas i Sverige. De vill inte ta ett sådant beslut utan går ifrån frågan och är mer benägna för en vind-för-våg-mentalitet: den som lämnar det lägsta anbudet skall tydligen få bygga fartyget, oavsett om beställningen kommer att läggas inom eller utom landet.

Vi har tagit fasta på ytterligare en fråga vid den här beställningen. Sjöfartsverket har för sin del förutsatt militär bemanning av fartyget. Sjömättningsfartyg är nu militärt bemannade, men också den frågan har aktualiserats från socialdemokratiskt håll. Det pågår en utredning, som undersöker om man i fortsättningen bör ha militär eller civil bemanning på sådana fartyg. Den väsentliga arbetsuppgift som sjömättningsfartygen utför är av civil natur, och det har i andra sammanhang sagts att sådana uppgifter icke bör utföras av militär personal.

Vi tar nu inte ställning till om bemanningen på fartyget i fråga skall vara civil eller militär. Vi vill avvakta det resultat utredningen kommer fram till. Vi vill inte låsa oss på det sätt som sjöfartsverket här har förutsatt, nämligen att det skall vara militär bemanning också i framtiden. Byggs fartyget för militär bemanning blir personalutrymmen och annat utformade på ett helt annat sätt än som skulle bli fallet om man skall ha civil besättning.

Den borgerliga majoriteten i utskottet förutsätter att det är regeringen som skall ta ställning i denna fråga och vill inte "tycka" någonting. Vi har en uppfattning på socialdemokratiskt håll. Vi kräver i vår reservation att fartyget skall utformas för civil bemanning. Vi vill inte att civila uppgifter skall utföras billigare av pojkar som gör sin värnplikt. Skulle det visa sig att man behöver ha militär bemanning i vissa fall, bör manskapet ändå få leva under civila förhållanden när civila uppgifter fullgörs.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 3.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Herr Rosqvist har ju så noggrant redogjort för såväl reservationen som utskottsbetänkandet att det inte återstår mycket att tillägga, och jag tänker inte heller göra det.

Vi har i utskottet i denna fråga liksom när det gällde motorvagns-

beställningen ansett att det är en överloppsgärning att göra tillkännagivanden i frågor som regeringen redan är mycket väl informerad om. Vi har också i vårt betänkande refererat vad som står i budgetpropositionen. Det är alltså uppenbart att de frågor som man nu vill aktualisera i sitt tillkännagivande i reservationen 3 redan är kända av regeringen och följaktligen kommer att behandlas och bli i vederbörlig ordning prövade. Majoriteten är också helt övertygad om att regeringen kommer att tillvarata alla möjligheter att tillföra den hårt trängda svenska varvsnäringen här aktuella beställning på ett sjömättingsfartyg.

Mot den bakgrunden yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag tycker faktiskt att det är anmärkningsvärt att en centerpartist, som representerar Göteborg, i en diskussion om sysselsättningsobjekt för varven yrkar avslag på en motion där det föreslås att ett statligt fartyg skall byggas vid ett svenskt varv. Man borde från borgerligt håll ha uttryckt mera klart och distinkt att beställningen bör ske hos en bransch i vårt land som f. n. har de kanske största problemen av alla.

En enstaka fartygsbeställning löser inga problem, det vet vi allesammans, men här är det fråga om en viljeinriktning. Beställningen kan kanske lösa problemen för ett visst antal människor, och varje steg på vägen, herr Torwald, må väl ändå vara någonting att vara tacksam för.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Vi känner från majoritetens sida inget behov av att ge en sådan uppfattning till känna. Vi tror oss nämligen veta att regeringen är väl underkunnig om de problem som den svenska varvsnäringen har och att regeringen därför med all kraft kommer att verka för att beställningen läggs hos ett svenskt varv.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Herr Torwald tror sig veta att fartyget blir beställt i Sverige. Men vi har hört tidigare i dag att det är affärsmässigheten som man först skall titta på, och sedan kommer sysselsättningsaspekten i andra hand. Herr Torwalds inlägg ger inte någon som helst antydning om att man på borgerligt håll vill vara med och verkligen nagla fast denna fartygsbeställning vid svenskt varv.

Holländarna exempelvis lämnar 20 % statliga subventioner för att bygga även utländska fartyg. Det förekommer subventioner i öststaterna, och det förekommer på andra håll. Det är eventuella följder härav vi vill motverka på det här sättet. Vi ville ha en klart uttalad linje från riksdagens sida, och jag beklagar att vi inte har fått centerpartiet, folkpartiet och moderata samlingspartiet med oss.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Majoriteten avvaktar med förtröstan utvecklingen.

Överläggningen var härmed slutad.

M o m. 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Mellqvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Rosqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten 9 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Mellqvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Rosqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 148
Nej - 140

Punkten 10

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2 Ökade lånemöjligheter för Sveriges Investeringsbank AB

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1976/77:20 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser ökade lånemöjligheter för Sveriges Investeringsbank AB jämte motion.

I propositionen 1976/77:100 bilaga 17 (industridepartementet) hade regeringen under punkten B 14 (s. 80-82) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att godkänna en ändring i bolagsordningen för Sveriges Investeringsbank AB som chefen för industridepartementet förordat,

2. uppdrå åt fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti för Sveriges Investeringsbank AB:s förpliktelser med ytterligare 2 000 000 000 kr. till sammanlagt högst 4 000 000 000 kr.

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ökade lånemöjligheter för Sveriges
Investeringsbank
AB*

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1976/77:1325 av herr Palme m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen till Teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 anvisade ett investeringsanslag av 500 000 000 kr.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:100 bilaga 17 punkten B 14 skulle

a) bemyndiga regeringen att godkänna den ändring i bolagsordningen för Sveriges Investeringsbank AB som chefen för industridepartementet hade förordat.

b) uppdra åt fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti för Sveriges Investeringsbank AB:s förpliktelser med ytterligare 2 000 000 000 kr. till sammanlagt högst 4 000 000 000 kr..

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1325.

Reservation hade avgivits av herrar Svanberg och Bengtsson i Landskrona, fru Häansson, herrar Pettersson i Lund och Jonsson i Husum, fru Radesjö samt herr Sivert Andersson i Stockholm (samtliga s) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1325 till Teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 under fonden för statens aktier anvisade ett investeringsanslag av 500 000 000 kr.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Vid behandlingen av förevarande utskottsbetänkande har vi att ta ställning till om och i vilken utsträckning Sveriges Investeringsbank AB skall erhålla ökade resurser.

Banken har i skrivelse till regeringen begärt att bankens eget kapital skall ökas med 500 milj. kr., att statens garanti för bankens förpliktelser skall höjas från 2 000 till 5 000 milj. kr. och även att bankens upplåningsrätt höjs från fem till åtta gånger bankens eget kapital.

Framställningen är föranledd av att det utrymme som står till förfogande för ytterligare utlåning är starkt begränsat.

Banken har – som jag förmodar att kammarens ledamöter känner till – fyllt en mycket betydelsefull uppgift i vårt samhälle under de ungefär tio år som den verkat. Jag är därför inte så litet förvånad över att statsrådet inte är beredd att bifalla bankens framställning i dess helhet. Statsrådet föreslår att multipeln höjs från fem till åtta i enlighet med bankens framställning, men beträffande den statliga garantin för Investeringsbankens förpliktelser sträcker sig statsrådet inte längre än till 4 000 milj. kr. Och någon ökning av aktiekapitalet förordas inte i propositionen.

Industriministern framhåller i propositionen att han inte nu velat ta

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ökade lånemöjligheter för Sveriges
Investeringsbank
AB*

ställning till hur bankens verksamhet bäst skall säkerställas på längre sikt. Han anser dessutom att den hittillsvarande verksamheten bör utvärderas och att de nu gällande riktlinjerna samtidigt bör ses över.

Utskottsmajoriteten följer troget vad statsrådet förordat och framhåller i sin skrivning att med den ökning av upplåningskapaciteten som nu föreslås av regeringen kommer denna att vara helt till fyllest. På socialdemokratiskt håll finner vi denna inställning hos de borgerliga partiernas företrädare lindrigt uttryckt egendomlig. Det står enligt vår uppfattning helt klart vilken betydelse det har för banken att vara väl rustad med eget kapital för att kunna ta på sig de risker som det är fråga om för banken. Enligt vår mening har banken under den tid den verkat visat vilken utomordentligt stor betydelse den har haft och därmed också kommer att ha för framtiden då det gäller investeringar och kapacitetsutbyggnad inom näringslivet. Verksamheten har också mötts med ett starkt positivt intresse av större, mindre och medelstora företag samt av banker. Bankens utlåningsmöjligheter kommer därför framdeles att ha stor betydelse för industriinvesteringarnas utveckling och därmed för sysselsättningen på sikt.

Om man nu rubbar bankens förutsättningar att på ett riktigt sätt kunna fullfölja sitt ursprungliga syfte genom att inte tillföra banken det egna kapital som behövs, riskerar man att banken inte kan ta de risker vid finansiering av stora utvecklingsbetonade projekt som det var meningen att den skulle kunna ta. Skall detta stora risktagande vara möjligt krävs att banken har ett eget kapital av betryggande storlek. Vi vet nu att det på väldigt många områden inom näringslivet pågår en strukturomvandlingsprocess, och då måste det vara angeläget att banken aktivt kan engagera sig i denna utveckling. I annat fall kan sysselsättningen snart komma i farozonen. Vi betraktar det som illavarslande att utskottsmajoriteten motsätter sig ett välbehövligt kapitaltillskott och i stället hänvisar till att en översyn av verksamheten skall ske för vilken det dock inte anges något annat skäl än att banken snart har existerat i tio år.

Vi vill också framhålla att möjligheterna att på tillfredsställande villkor låna på den internationella marknaden kan komma att försämrats. Detta kan komma att drabba de företag som de nuvarande regeringspartierna i sina resonemang alltid sagt sig ömma för, nämligen de små och medelstora företagen. Vi föreslår därför i reservationen att riksdagen skall komplettera det beslut som regeringen föreslår med ett beslut att anvisa 500 milj. kr. för teckning av ytterligare aktier i Sveriges Investeringsbank AB.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Herr Bengtsson i Landskrona var, som han uttryckte sig, lindrigt sagt förvånad över att utskottsmajoriteten inte följt den socialdemokratiska motionen, som i huvudsak bygger på Investeringsbankens framställning. Men jag skall ge en förklaring till varför den inte har gjort det.

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ökade lånemöjligheter för Sveriges
Investeringsbank
AB*

Dels begärde Investeringsbanken en uppräknig av aktiekapitalet med 500 milj. kr., dels anhöll banken om att statens garanti för bankens förpliktelser skulle höjas från 2 000 milj. kr. till 5 000 milj. kr. Enligt bankens förslag skulle man på så sätt få en utlåningskapacitet på 14 200 milj. kr., dvs. ett belopp som ligger 6 700 miljoner över vad banken själv ansett sig behöva för nästkommande år. Utskottsmajoriteten ifrågasatte då om banken behövde råge på kapitalet för att kunna klara sina åtaganden. Utskottets beslut, som riksdagen nu skall ta ställning till, innebär att banken kommer att ha en summa på 2 200 milj. kr. disponibel utöver vad banken själv anser sig behöva. Jag tycker att det på intet sätt är illavarslande att vi följer statsrådets förslag i budgetpropositionen och ger banken så pass mycket stöd.

När de socialdemokratiska motionärerna kopplar samman de problem som vi har i industrivärlden i dag med sin framställning sker det i ett långsiktigt perspektiv. Men vad det här är fråga om är den period som omfattar kommande budgetår, och det framgår också av utskottsmajoritetens skrivning.

Banken har alltså betydande resurser till sitt förfogande, men om det ändå skulle bli ett så enormt tryck på bankens utlåningskapacitet, att behov härav skulle uppstå, finns det möjligheter att höja den aktuella multipeln så att man får pengar. Självfallet vill vi i utskottsmajoriteten understryka att banken fyller en angelägen uppgift av betydelse inte minst för de mindre företagen. Dessa har, som herr Bengtsson i Landskrona redogjorde för, möjligheter att bygga på företagarföreningarnas lån och ge ett extra tillskott. Det finns alltså möjligheter.

Bankens framställning är emellertid ingen nyhet. I utskottsmajoriteten har vi den uppfattningen att banken har mycket goda möjligheter att låna upp kapital på utlandsmarknaden, när den statliga garantin höjs, och det är en uppfattning som vi delar med den förre industriministern. Denne skrev i sin proposition 1975:90 följande i samband med att Investeringsbanken hade gjort en liknande framställning:

”I likhet med fullmäktige i riksbanken anser jag att Investeringsbanken här har en viktig funktion att fylla. Det är emellertid också nödvändigt att bankens vidareutlåning till svenska företag kan ske på goda villkor. Investeringsbanken har som tidigare nämnts hittills kunnat låna utomlands på gynnsamma villkor. En bidragande orsak härtill har varit att staten ställt garanti för bankens förpliktelser. Jag delar bankens uppfattning att den även i fortsättningen bör ges möjlighet att nå gynnsammast tänkbara villkor i sin utländska upplåning och att en lämpligt avvägd statlig garanti för bankens förpliktelser utgör en väsentlig förutsättning härför. Jag förordar således i enlighet med bankens förslag att den statliga garantin för Investeringsbankens förpliktelser ökas från 900 milj. kr. till 2 000 milj. kr.”

I det nu aktuella förslaget ökas motsvarande garanti från 2 000 miljoner till 4 000 milj. kr. Jag har samma bedömning som den förre industriministern, nämligen att det är viktigt att banken ges dessa resurser, och

vi i utskottsmajoriteten anser att banken med det här förslaget får en tillfredsställande utlåningskapacitet för det kommande budgetåret.

Jag yrkar bifall till näringsutskottets hemställan.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Om jag uppfattade herr Andersson i Örebro rätt sade han att banken nu får mer än vad den egentligen har begärt. Så är ju ingalunda fallet. Multipeln ökas från fem till åtta, och det är precis vad banken har begärt. Men vi har krävt en ökning av aktiekapitalet med 450 milj. kr. och en ökning av reservfonden med 50 milj. kr., alltså sammanlagt 500 milj. kr. De pengarna får man sannerligen inte enligt utskottsmajoritetens förslag. Hade denna begäran villfarits, hade banken inte behövt komma tillbaka på en tid, men jag räknar med att den nu kommer att få göra det ganska snart.

Den strukturomvandling vi nu befinner oss i kommer nämligen att ställa mycket stora krav på banken. Bankens uppgift är att ta – låt mig uttrycka det så – de extrastora riskerna. Den uppgiften har hela tiden varit med i bilden, och med hänsyn till den omvandling vårt näringsliv befinner sig i är jag övertygad om att många sådana risker kommer att få tas under den närmaste tiden.

Herr Andersson säger att banken nu har stora möjligheter att gå ut på den internationella marknaden och låna, och det hoppas jag innerligt att den har. Men det kan ju tänkas – mot bakgrund av det som uppenbarligen blir riksdagens beslut här i dag, och att statsrådet inte har velat villfara framställningen om ökning av det egna kapitalet – att de utländska långivarna börjar fundera på vad anledningen kan vara till att den svenska regeringen inte vill ge banken ökat eget kapital utan skall se över verksamheten. De ställer sig kanske rätt snart frågan: Är någonting på tok? Och de säger sig möjligen: Vi får kanske vara litet försiktigare i fortsättningen innan vi ger lån. Om vi skall sträcka oss till att ge lån åt den svenska investeringsbanken så är det kanske ett större risktagande just nu än vad det tidigare varit. Och med hänsyn till det vill de kanske ha litet bättre betalt för de pengar som de lånar ut. Detta kommer också att innebära att banken får lov att ta högre ränta av de svenska långivarna. Och det är ingenting som kommer att påverka det hela gynnsamt.

Jag ser faktiskt en rätt stor fara i det beslut som det ser ut att vi skall fatta. Jag hade hoppats att banken skulle få öka sitt eget kapital med 500 miljoner. Det hade varit en lycklig utveckling och lösning på frågan.

Herr ANDERSSON i Örebro (sp):

Herr talman! Jag sade inte – herr Bengtsson i Landskrona hörde tydligen fel – att banken fick vad den hade begärt. Jag sade att banken begärt ett belopp som skulle överstiga vad den själv ansåg sig behöva med 6 700 miljoner. Men i det förslag som majoriteten i utskottet nu lägger fram får banken 2 200 milj. kr. mer att röra sig med än vad den ansåg sig behöva.

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ökade lånemöjligheter för Sveriges
Investeringsbank
AB*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ökade lånemöjligheter för Sveriges
Investeringsbank
AB*

När det gäller den utländska upplåningen vill jag säga att då man har statsgaranti bakom sig får man bästa tänkbara lån till lägsta kostnader. Jag hyser ingen oro i vad gäller Investeringsbankens möjligheter att gå in och hjälpa företag med riskkrediter. Det kommer att klaras utomordentligt bra med den här rågen som banken nu kommer att få.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Det herr Andersson i Örebro talar om just nu är vad banken har sagt att den anser sig behöva mer eller mindre omedelbart därför att den håller på att bryta igenom det tak som gäller f. n. Men det är ju alldeles uppenbart – så som lånebehovet nu är i det svenska näringslivet – att det väldigt snart kommer att behövas mycket stora, ytterligare resurser. Och med det beslut vi i dag fattar innebär detta – det är min övertygelse – att banken mycket snart måste komma tillbaka.

Jag vill bara konstatera det engagemang banken för några år sedan började med, nämligen att gå in och ge exportkrediter. Den verksamheten har kommit att få mycket stor betydelse för många svenska exportföretag. Det kan tänkas, om det börjar kärva till sig på den här kanten, att banken inte kan ge de exportkrediter som är nödvändiga framöver, och det kommer att bli ett väldigt bekymmer såväl för företagen som naturligtvis för sysselsättningen.

Man skulle önska att vi inte kom att kasta grus i det här maskineriet, som har utvecklat sig så gynnsamt under de ungefär tio år som banken verkat. Men jag är rädd för att man gör detta genom det sätt att handskas med den här frågan som majoriteten i dag förordar.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag tror att herr Bengtsson i Landskrona hyser oro helt i onödan. Med den näringspolitik och finanspolitik som bedrivits har regeringen visat att man har biträtt de företag och grupper inom olika branscher som har haft problem. När det gäller Investeringsbanken kan vi ändå inte komma ifrån att om det skulle bli så besvärligt som herr Bengtsson tror att det kan bli, så har den ju trots allt – jag vill understryka det ännu en gång – en råge på 2 200 miljoner att ta till. Skulle detta, som jag tidigare sade, mot förmodan ta slut, kan man ändra på multipeln så att man får ytterligare möjligheter till upplåning.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! I så fall får banken komma tillbaka med en framställning ganska snart. Herr Andersson i Örebro har ju själv suttit med i företagarföreningsutredningen och sysslats med dessa frågor, och han vet att banken är hårt engagerad i företagarföreningarna och stöttar dem med lån upp till 0,5 milj. kr. i varje enskilt fall. Om jag minns rätt fattade riksdagen under fjolåret beslut om att även andra grupper skulle beredas tillfälle att låna av företagarföreningarna. Detta kan komma att expandera mycket kraftigt, samtidigt som det ställs krav från näringslivet på alla

möjliga andra områden. I ett sådant läge tror jag att det är bra att ha en sådan råge att ta till som vårt förslag innebär.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Vi skall kanske inte diskutera företagarföreningsutredningen här, men jag förutsätter att stora delar av det förslag som vi där har lagt fram kommer att gå igenom. Det kommer att innebära att Investeringsbankens åtaganden i vissa avseenden kan minskas, eftersom vi föreslår en höjning av maxgränserna när det gäller företagarföreningarnas och hantverks- och industrilånefondens möjligheter till utlåning.

De nya grupper som vi föreslår skall komma in inom företagarföreningarnas verksamhet blir mycket begränsade. Vi har nämligen ansett att vi inte kan plussa på föreningarnas verksamhet i detta avseende, och det gäller då kanske framför allt hela transportsidan.

Men jag tycker att vi bör vänta med debatten om företagarföreningsutredningen tills denna kommer upp till behandling. Jag tror, som sagt, att herr Bengtsson i Landskrona hyser en överdriven oro för Investeringsbankens möjligheter att klara av detta och för regeringens vilja att stötta upp Investeringsbanken.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Bengtsson i Landskrona begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Bengtsson i Landskrona begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 150

Nej - 140

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

*Ökade lånemöjligheter för Sveriges
Investeringsbank
AB*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kapitaltillskott till
Norrbottens
Järnverk AB*

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1976/77:21 med anledning av propositionen 1976/77:57 om kapitaltillskott till Norrbottens Järnverk AB jämte motioner.

I propositionen 1976/77:57 (industridepartementet) hade regeringen föreslagit riksdagen att

1. medge att statens lån till Norrbottens Järnverk AB, f. n. uppgående till 488 000 000 kr., fick efterges tillika med vid dagen för eftergivandet upplupna räntor,
2. till Bidrag till Statsföretag AB för täckande av förluster vid Norrbottens Järnverk AB på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 710 000 000 kr.,
3. för Kapitaltillskott till Statsföretag AB på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag om 600 000 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1976/77:1339 av herrar Carlshamre (m) och Petersson i Gäddvik (m) samt

1976/77:1340 av herr Werner m. fl. (vpk), vari hemställts

1. att riksdagen beviljade de föreslagna anslagen på 1 800 milj. kr. till Norrbottens Järnverk AB (NJA),
2. att riksdagen uttalade sig för ytterligare stöd, inriktat på att bygga upp en statlig stål- och verkstadsindustri som grundades på ökad förädling och innefattade ett förnyat NJA.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:57 skulle
 - a) medge att statens lån till Norrbottens Järnverk AB, f. n. uppgående till 488 000 000 kr., fick efterges tillika med vid dagen för eftergivandet upplupna räntor,
 - b) till Bidrag till Statsföretag AB för täckande av förluster vid Norrbottens Järnverk AB på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 under trettonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 710 000 000 kr.,
 - c) till Kapitaltillskott till Statsföretag AB på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1976/77 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag om 600 000 000 kr.,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1339,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1340 i den mån den inte hade tillgodosetts enligt utskottets hemställan under 1.

Bengtsson i Landskrona, Blomkvist och Carlsson i Tyresö, fru Hansson, herr Jonsson i Husum samt fru Radesjö (samtliga s).

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Vad vi just nu diskuterar är ett enhälligt utskottsbe-
tänkande, varför det kan synas ganska förvånande med den långa ta-
larlistan. Ärendet gäller NJA:s finansiella rekonstruktion genom ett an-
slag via riksdagen på 1 800 milj. kr.

Denna finansiella rekonstruktion har blivit behövlig dels på grund av
NJA:s stora förluster de senaste åren, dels på grund av att NJA:s ut-
byggnad under 1970-talet till stor del har fått ske genom korta lån, vilket
gett bolaget enorma räntekostnader. De uppgår f. n. till ca 130 milj. kr.
per år. Förlusterna under 1976 har blivit mycket stora och svarar till-
sammans med väntade förluster under 1977 för över 1 000 milj. kr. av
anslaget. De samlade förlusterna under åren 1971–1975 har uppgått till
315 milj. kr. Resten av anslagsbeloppet hänför sig till avskrivningar på
lager och anläggningar, vilka föranleds av bolagets stora lager och brist-
tande möjligheter att företa avskrivningar på sina anläggningstillgångar.

Samtliga stålverk i Sverige torde uppvisa stora förluster under de se-
naste åren – NJA är inte ensamt. Vad som gör NJA:s situation särskilt
svår är att bolaget inte haft några tidigare uppbyggda reserver att ta av
under nedgången. NJA har haft att kämpa mot ständig kapitalknapphet
och därför blivit särskilt hårt drabbat. Man bör också hålla i minnet att
NJA under åren 1971–1976 investerat 1 750 milj. kr. i utbyggnader och
moderniseringar av hyttor och stålugnar. Omsättningstillgångarna har
under samma tid ökat med 1 150 milj. kr. varför den sammanlagda ka-
pitalbindningen ökat med 2 900 milj. kr. Denna ökade kapitalbindning
har främst finansierats genom kort- och långfristig upplåning. Särskilt
den kortfristiga upplåningen har varit stor och inneburit en mycket svår
belastning. Riksdagen har bidragit till finansieringen av investeringarna
genom lån på samma villkor som lokaliseringslån och genom aktieteck-
ning med 700 miljoner. Då är anslaget till Stålverk 80 inte medräknat.

NJA:s svårigheter hänför sig i inte ringa mån till följderna av den
varvskris vi upplever sedan något år. En stor del av investeringarna i
början av 1970-talet föranleddes av efterfrågan från varvens sida, och
NJA kom att bli en mycket stor leverantör till inte bara de svenska
utan också de utländska varven. Produktionen för varven har tidvis varit
uppe i 70 % av NJA:s produktion. Den marknaden är i dag väsentligt
mindre och NJA har liksom andra stålverk i samma situation sökt skaffa
sig en marknad på andra produktområden. Särskilt har NJA under senare
år gjort värdefulla inbrytningar på marknaden när det gäller stålbyggnader
och byggplåt. Också på andra produktområden gör NJA stora ansträng-
ningar för att finna marknad för sina produkter.

För NJA, som är verksam inom ett område med stor arbetslöshet
och ringa industriell expansion, har kraven på att upprätthålla syssel-
sättningen trots krisen på världsmarknaden naturligtvis känts särskilt

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kapitaltillskott till
Norrbottnens
Järnverk AB*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kapitaltillskott till
Norrbottens
Järnverk AB*

starka. Därför har bolaget kommit att bygga upp ett mycket stort lager, vilket blivit en ytterligare finansiell belastning. Det statliga lagerstödet har varit av stort värde, men då världskrisen kommit att vara längre än man kunnat förutse har belastningen ändå blivit betydande.

Utskottet har enhälligt tillstyrkt propositionen och avstyrkt de två motioner som föranletts av propositionen. Vi socialdemokrater har fogat ett särskilt yttrande till utskottsbetänkandet, ett yttrande som dock icke går emot propositionens förslag utan har att göra med vissa principiella yrkanden.

Av de två motionerna tar den ena, med herr Carlshamre och herr Petersson i Gäddvik som undertecknare, upp frågan om hur de stora förlusterna i NJA uppkommit. Nu har konstitutionsutskottet beslutat företa en granskning av just förhållandena omkring detta, varför utskottet inte ansett sig ha anledning att direkt behandla dessa motionsyrkanden. Jag tänker heller inte ge mig in på det nu. Jag vill endast göra två bemärkningar om påståenden i motionen.

Den ena saken som jag fäst mig vid är att motionen med sådan indignation vänder sig emot att NJA:s styrelse inte har satt bolaget i likvidation utan i stället sökt hålla produktionen i gång med garantier från Statsföretag, när aktiekapitalet minskade under gällande belopp. Menar verkligen motionärerna, särskilt herr Petersson, att styrelsen bort stoppa NJA under 1976 och kasta ut ytterligare 5 000 arbetslösa i Norrbotten? Jag trodde verkligen inte att detta kunde vara ett allmänt önskemål från det hållet – men mycket skall man höra innan öronen faller av, sägs det.

Det andra problemet som motionärerna brottas med är varför de inte upptäckt NJA:s ekonomiska ställning tidigare. Regeringen måste ha sökt dölja förhållandet till efter valet, sägs det. Jag har ingen anledning att här ta upp regeringens ansvar – det sysslar KU med – men jag kan inte undgå att förvåna mig över troskyldigheten hos motionärerna. Har verkligen någon i riksdagen kunnat undgå att upptäcka NJA:s bekymmer tidigare? Verksamhetsberättelserna för NJA har varje år varit offentliga och, förutsätter jag, studerats av intresserade riksdagsmän. Ingen har då kunnat undgå att se förlusterna under 1970-talet liksom den enorma räntebelastningen genom den korta upplåningen. Att förlusterna under år 1976 skulle bli betydande kunde man erfaras redan under första halvåret, men att de under 1976 och 1977 skulle komma att överstiga en miljard har ingen kunnat förutse, eller dölja, som det sägs i motionen. Situationen i det avseendet är dock inte märklig, om man ser på vissa andra industrigrenar i dag.

I vpk-motionen yrkas att riksdagen nu skall uttala sig för ytterligare anslag och utbyggnad vid NJA. Om detta är endast att säga att riksdagen ju tidigare har beslutat att projektera en utbyggnad vid NJA av ett Stålverk 80 om 2,5 miljoner ton. Denna projektering är klar och skall redovisas till regering och riksdag. Den förskjutning av planerna för den metallurgiska utbyggnaden som omnämns i den nu aktuella propositionen

måste följaktligen komma att behandlas av riksdagen. Industriministern säger också att han återkommer till riksdagen senare beträffande Stålverk 80. Det finns därför i dag ingen anledning att diskutera denna utbyggnad.

Vi socialdemokrater har i ett särskilt yttrande redovisat vår syn på Stålverk 80, en syn som är positiv, men vi framhåller att vi inväntar industriministerns proposition i ärendet. Även fast vi har den bestämda uppfattningen att en betydande metallurgisk utbyggnad i Luleå är nödvändig och riktig, avstår vi i dag från vidare argumentation i väntan på proposition i ärendet, och detta är att märka när vi behandlar den kommunistiska motionen.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! 1 800 milj. kr. i stöd till NJA – det är vad vi i dag skall besluta om. Orsaken är, som vpk många gånger har sagt, att NJA har fått hålla till godo med en produktion som de stora privata stålbolagen kunnat undvara. Marknadsuppdelningarna har missgynnat NJA. Detta har skett i brist på en planmässig stålpolitik, och det är också ett uttryck för kapitalismens planlöshet med kortsiktiga åtgärder och beslut.

Kortsiktigheten i svensk stålpolitik får nu arbetarna vid NJA och de andra stålverken betala. Branschen skall krympas med tusentals arbetstillfällen enligt de utredare som i dag – eller inom en månad – lägger fram sitt förslag.

Investeringarna och därmed inriktningen av hela den svenska stålindustrin har byggt på att dels utnyttja våra råvaror så länge det går utan nämnvärd förädling, dels leva på gamla framgångar i vad gäller främst specialstål. Någon nydaning har inte svensk stålindustri strävat efter för att trygga framtiden.

I detta sammanhang har NJA sin plats som ett komplement till den stålindustri som styrs av de privata stålintressena. Statsföretag har inte genom NJA spelat någon ledande roll, inte ens en pådrivande roll. NJA har i stället hela tiden fått vara strykpojken i svensk stålindustri och har i praktiken blivit ett gigantiskt AMS-projekt. I och med denna roll har NJA inte kunnat utvecklas till den motor för den norrbottniska sysselsättningen som det skulle ha kunnat bli. I stället kan vi i dag konstatera en kraftig neddragning av arbetstillfällen vid NJA, samtidigt som det inte tillkommer några nya. Sysselsättningssituationen för Norrbottens del är som tidigare allvarlig.

Den finansiella rekonstruktionen av NJA har svagheter att den inte innehåller några klara framtidsperspektiv. Det talas fortfarande bara om ökade satsningar på den metallurgiska kapaciteten och om valsade produkter. Vilka valsade produkter är det fråga om? Man kan befara att det blir de gamla halvfabrikaten.

Det är därför som vi från vpk har ställt kravet på en bestämd framtidsutveckling av NJA. Lappverket kan inte fortgå hur länge som helst.

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kapitaltillskott till
Norrbottnens
Järnverk AB*

Eller är det så, att de stora privata stålbolagen först skall ta för sig av framtidsutvecklingen och att NJA sedan skall få ta det som blir över? Här vilar egentligen ett stort ansvar på Statsföretag – att styra utvecklingen på ett mer kraftfullt sätt.

NJA bör därför inte endast räddas ur ett svårt trångmål utan bör ges garantier för en fruktbar nyorientering. Denna bör ha följande moment: Vidareförädling förbi valsningsstadiet. Komplettering med statlig verkstadsindustri. Ökad valsningskapacitet. Modernisering av produktionsleden före valsning. Framtida utbyggnad av ämneskapaciteten, om så krävs för hela nationens behov.

NJA bör knytas samman med ett större program för statlig sysselsättnings- och industripolitik. Nya statliga verkstads- och förädlingsindustrier, upprustning av de kollektiva kommunikationerna, utbyggnad av sociala bristsektorer, större andel flerfamiljshus i byggandet, omorientering av varvsindustrin m. m. – allt detta kan utgöra basen för en nyorientering av NJA. De olika leden i en sådan nationell politik har utvecklats av vpk i motioner till årets riksdag. Dessa led breddar marknaden för en statlig stål- och verkstadsindustri. De bidrar också till att förskjuta dess tyngdpunkt från produkter med sämre lönsamhet till produkter med bättre lönsamhet.

NJA kan inte längre vara buffert åt det privata stålkapitalet. Dess arbetare skall inte längre vara schackpjäser, som flyttas allteftersom råstålskonjunkturen på den kapitalistiska marknaden svänger.

Någon ny industripolitik, där NJA:s framtid kan ingå, har inte signalerats från regeringen; något sådant går inte att utläsa vare sig av propositionen eller av utskottsbetänkandet. I stället andas de industriminister Åslings filosofi, den s. k. Åslingdoktrinen, att det är företagen som är ansvariga för sysselsättningen och därmed också för industripolitikens inriktning. Detta är, som jag ser det, kortsiktigt och helt huvudlöst i det längre perspektivet.

Forskare och tekniker som i dag ger sig in i debatten betonar behovet av kvalitet i stället för kvantitet som en del av den framtida utvecklingen av stålindustrin. Forsknings- och utvecklingsinsatserna är höga redan i dagens Sverige. Men om vi skall nå det nya målet högre förädling och kvalitet måste vi öka våra forsknings- och utvecklingsinsatser många gånger om och från grunden tänka igenom hur processer, fabriker och produkter skall byggas upp för att vi skall få ett godtagbart resultat.

Den forskning vi har i dag, centralt och ute på stålindustrierna, sysslar till 95 % med att reda ut felet i de processer och produkter som redan finns och att lösa problemen hur man skall kunna leva vidare med dessa produkter och processer. 5 % ägnas åt verkligt nyskapande. Och är det inte just därför att vi bara använder 5 % av forskningen till att förutsättningslöst skapa något nytt som vi i dag använder 95 % för att reparera de skador som uppstått?

Sverige har under sekler varit ett metallurgiskt föregångsland. Vi har utvecklat processer för att framställa järn och stål, byggt valsverk för

att bearbeta stålet, och vi har fått fram en rad nya stålsorter. Vi måste fortsätta på den vägen. Vi kanske inte bara behöver följa vår kunskap när det gäller stål, vi kan ju även exportera vår teknologi. Det är egentligen märkligt att vi inte har kapacitet att tillverka vår egen stålverksutrustning – förutom några elektriska ugnar och valsverk – utan måste köpa allt från utlandet. Den nya teknik vi bör ha borde vi kunna tillverka själva och även exportera.

Ingenjörskunskapen i Sverige borde kunna få fram nya produkter. Vi måste fortsätta att ta fram en egen svensk teknologi. Vi måste förbli unika, som man säger. En ny teknik och nya produkter – där ligger svensk stålindustris framtid. Men var finns den inriktningen någonstans? Den framtidsinriktningen saknas.

Därför talar NJA-chefen, bl. a. i Veckans Affärer, om samordningsvinster med Domnarvets Jernverk. Samordningen skall ske inom nuvarande produktionsram och inriktning. Då förstår man också dragkampen i dag mellan NJA och Oxelösund om vilket av företagen som skall överta – det blir alltså samordningen – den metallurgiska enheten från Domnarvets Jernverk. Sådana samordningar är alltid till förfång för arbetarna. Samordningen sker på bekostnad av att de anställda minskar i antal.

Dagens rapport från specialstålsutredningen bekräftar detta mönster. Hela orter föreslås rasa samman. Utbyte av tillverkning skall ske. Men någon anvisning om att nya arbetstillfällen skall skapas finns inte. Det skall ske genom politiska beslut, sägs det från utredaren. Men man skall komma ihåg att denne utredare har varit i intim kontakt med berörda företag – samma företag som leder forskning och utvecklingsarbete. Så blir det när de privata företagen har ansvaret för sysselsättningen, framtidsperspektivet och utvecklingen.

Specialstålsutredningen visar bara att det är helt nödvändigt med en total samordning av den svenska stålindustrin. Detta kan bara ske genom ett förstatligande, som innebär att man satsar på en vidare förädling av stålprodukter vilken sedan samordnas inom manufakturering och verkstadsindustri.

Den borgerliga regeringens ambitioner vad beträffar NJA och statliga satsningar och planeringar är mycket begränsade och har, som jag ser det, endast haft till utgångspunkt att tillfredsställa det privata kapitalets behov av stöd. Men jag blir också förbryllad när jag läser socialdemokraternas särskilda yttrande, främst för bristen på framtidssyn och för den ensidiga satsningen på den metallurgiska delen och att tyngdpunkten när det gäller idéerna bakom Stålverk 80 är en mycket ringa förädlingsgrad.

Det är klart att vi skall ha en råstålsstillverkning i vårt land, men frågan är hur den skall knytas samman med vidareförädlingen, och en vidareförädling i hela Norrbotten. Att så godtroget som socialdemokraterna skriva att samordningen av förädlingen i NJA så långt som möjligt bör ske i samordning med övriga privata handelsstålverk i landet! Det är

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kapitaltillskott till
Norrbottnens
Järnverk AB*

ju detta som har försatt NJA i det läge det befinner sig i i dag. Borde inte socialdemokraterna nu kunna vara ense med vpk om att en samordning och planering av den svenska stålindustrin – på arbetarnas villkor – endast kan åstadkommas i statens regi?

I det särskilda yttrandet saknas helt den viktiga frågan om satsningen på forskning och utvecklingsarbete för en ny teknik. Man ser bara att det har varit brist på investeringar i handelsstålsektorn under de senaste 15 åren. Men frågan är ju också vad man investerar i. Hoppet att handelsstålsutredningen skall tillfredsställa t. ex. NJA-arbetarnas önskemål måste skrinläggas. Jag vet att klubbstyrelsen vid NJA redan nu har dödförklarat utredningens förslag.

Vad som behövs för NJA:s framtid är nyinvesteringar i valsverk och vidareförädling, baserad på en ny teknik med en ny produktionsinriktning. Först då kan NJA vidareutvecklas och bli den motor i hela Norrbottens näringsliv som det borde vara. Dessa beslut är politiska och måste förverkligas omedelbart. Det går inte att överlåta svensk stålindustris inriktning till de privata bolagsherrarnas godtycke.

Vi har många gånger hört talas om sveket mot Norrbotten i och med att Stålverk 80 lagts på is. Men det verkliga sveket i detta sammanhang ligger i filosofin att man enbart skall göra råstålsämnen. Detta tillsammans med de privata stålbolagsintressena har lagt Stålverk 80 på is. Men Stålverk 80 kan och bör bli den verkliga injektionen i Norrbotten, som gör att sysselsättningen ökar i hela Norrbotten, om utgångspunkten är att man räknar i kvalitet och antal sysselsättningstillfällen och slutar att räkna i kvantitet och antal ton.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion 1340, där det hemställs att 1,8 miljarder beviljas NJA och att riksdagen uttalar sig för ytterligare stöd inriktat på att bygga upp en statlig stål- och verkstadsindustri som grundas på ökad förädling och innefattar ett förnyat NJA.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Som herr Svanberg tidigare påpekade är det ett enhälligt näringsutskott som förordar bifall till propositionen om kapitaltillskott till Norrbottens Järnverk.

Jag har i något sammanhang i det förflutna på Norrbottens Järnverk travesterat Voltaires ord att om Gud inte fanns så måste Gud uppfinnas. För Sveriges del är det på det sättet att om inte Norrbottens Järnverk hade funnits i dag, så hade vi fått lov att uppfinna det. Av så vital betydelse är detta järnverk såväl för Norrbottens och övre Norrlands näringsliv och sysselsättning som för landet i övrigt.

Det är mot den bakgrunden naturligt att alla ansträngningar måste inriktas på att göra detta stålverk lönsamt och stabilt och till en trygg garanti för sysselsättningen. Det förefaller emellertid som om vår Herre inte precis hållit sin välsignande hand över detta företag. Det har nästan oavbrutet från starten befunnit sig ute i kylan. Den nya regeringen gör nu utomordentliga ansträngningar för att nådens sol äntligen skall komma

att lysa över detta järnverk. Men det gör den inte av sig själv – det kräver stora insatser. Det är begynnelsen av dessa stora insatser som vi nu ser i den proposition som vi har anledning att något debattera och kommentera.

Jag skall inte försöka analysera varför det har varit så besvärligt för NJA och varför det har gått så bedrövligt illa, speciellt under åren 1975–1977. Jag bara konstaterar att förlusterna har varit utomordentligt stora under den tiden och att detta måste rättas till och en stabil grund läggas för en gynnsam utveckling i fortsättningen. Detta sker nu genom det kapitaltillskott som regeringen föreslår.

Kostnaderna för dessa insatser är av tre slag. Man räknar med dels en eftergift av statens lån till NJA, vilka jämte ränta uppgår till 500 milj. kr., dels bidrag på 710 milj. kr. till Statsföretag som aktieägartillskott till NJA, dels ock slutligen ett kapitaltillskott på 600 milj. kr. som skall göra det möjligt för Statsföretag att förbättra NJA:s soliditet. Det är som bekant a och o för ett företag, antingen det är stort eller litet, att det kan arbeta med en betryggande soliditet. Så har inte varit fallet med NJA, i varje fall inte under de senare åren. Det är helt nödvändigt att en betryggande soliditet skapas, annars finns det över huvud taget inga möjligheter för företaget att leva vidare.

Som bekant var det i juni 1976 som riksdagen senaste gången beslutade om anslag till Norrbottens Järnverk. Då anvisades 175 milj. kr. för aktieteckning i Statsföretag och 275 milj. kr. för lån till NJA. Dessa belopp avsågs vara medel för finansiering av en modifierad utformning av projektet Stålverk 80, som riksdagen hade beslutat om efter att ha tagit det första beslutet 1974. Dessa anslagsbelopp har inte utbetalats, vilket jag tror att herr Svanberg också påpekade. Anledningen är, som anges i propositionen, att NJA:s styrelse med instämmande – och det är mycket betydelsefullt – av de fackliga organisationerna inom företaget har beslutat rekommendera att projektet Stålverk 80 skjuts på framtiden. Det framhålls i propositionen att industriministern avser att i annat sammanhang återkomma beträffande Stålverk 80.

Jag sade nyss att den ekonomiska situationen var bedrövlig för detta företag. Ja, herr talman, den var så bedrövlig att aktiekapitalet helt hade förbrukats. Det var alltså enligt aktiebolagslagens regler dags för en omgående likvidation. Detta kunde samhället självfallet inte ta ansvaret för, och allra minst hade den nya regeringen någon tanke på att göra något sådant. Mot den bakgrund som jag tidigare har tecknat måste alla tänkbara insatser göras och alla krafter sättas in på att försöka få stålverket på fötter och leda utvecklingen i en gynnsam riktning för framtiden.

Detta skall enligt industriministerns proposition ske i tre steg: man måste göra underhålls- och investeringsinsatser i begränsad omfattning, man måste öka valsverkskapaciteten och man siktar på att bygga ut den metallurgiska kapaciteten – den vidareförädling av varorna som det så många gånger har talats om i debatten och som enligt min uppfattning är en helt nödvändig förutsättning för en stabil utredning i det längre

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kapitaltillskott till
Norrbottens
Järnverk AB*

Onsdagen, den
16 mars 1977

*Kapitaltillskott till
Norrbottens
Järnverk AB*

perspektivet. Besluten i dessa frågor måste emellertid grundas på en totalbedömning av förutsättningarna framför allt för handelsstålsbranschen, och vi får snart underlag för att kunna göra den bedömningen.

Med hänsyn till de finansieringskrav som Statsföretagsgruppen i övrigt ställer bedömdes naturligtvis moderbolaget inte ha några resurser för att ge det behövliga stödet till NJA. Därför får staten svara för hela kapitaltillskottet, 1 800 milj. kr. Det är ett enhälligt utskott som förordar detta.

Jag skall bara säga några ord om de två motionerna. Motionen 1339 som vill ha en särskild redogörelse för vad som har skett med stålverket, speciellt med Stålverk 80-planerna som bakgrund, har utskottet inte ansett sig kunna biträda. Huvudanledningen är ju att de frågor som ställs i motionen i första hand siktar till åtgärder som den tidigare regeringen har vidtagit. Det ligger, som utskottet säger, under konstitutionsutskottets granskning. Det finns också anledning att i den här debatten erinra om att det här ärendet också har anmälts till konstitutionsutskottet och kommer att behandlas där. Det finns alltså inte någon anledning, menar utskottet, att tillstyrka bifall till motionen i det här avscendet.

När det sedan gäller motionen 1340 av herr Werner m. fl. är det, som jag har sagt, på det sättet att regeringen, och över huvud taget en bred majoritet av de partier som är företrädna här i riksdagen, fastslår NJA:s betydelse i väsentliga hänseenden och förklarar att man måste lägga en säkrare ekonomisk grund för den framtida utvecklingen av företaget. Man anger också riktlinjer, som jag varit inne på och som redovisas närmare i propositionen, och räknar med att bl. a. en ökad andel av stålproduktionen skall kunna avsättas i form av valsade produkter. Man räknar också med, som jag nyss har sagt, att den metallurgiska kapaciteten skall kunna byggas ut. Man har också enligt de långsiktiga övervägandena utgått från att verksamheten steg för steg skall komma att bestå av en vidareförädling av produkterna, även inom verkstadssektorn. Detta kommer riksdagen alltså successivt att få ta del av i olika sammanhang.

Riksdagsbeslutet som utskottsmajoriteten nu vill att riksdagen skall ta är ett klart principiellt ställningstagande till förmån för den gynnsamma, positiva utveckling av NJA som vi alla är överens om.

Jag vill alltså, herr talman, förorda bifall till det enhälliga näringsutskottets hemställan.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! När herr Sjönell säger att man i NJA:s styrelse har talat om utvecklingsplaner ställer man sig frågan om han hoppas att handelsstålutredningen skall ge en grund för NJA:s fortsatta verksamhet. Men jag skulle vilja att herr Sjönell redogjorde litet för när den grunden kommer. Man kastar in 1,8 miljarder i NJA och de har gjort stora förluster varje år. När får vi den nyorientering i NJA som man kan förvänta? Skall vi kasta in flera miljarder igen nästa år? Var finns de planerna?

När vi nu vet att fackklubben på NJA i kontakterna med handels-

stålsutredningen bestämt har satt sig emot handelsstålutredarens förslag kan vi inte se särskilt ljus på den saken, eftersom fackklubben har ställt sig negativ. Vilka utvecklingsplaner finns nu som gör att NJA kan utvecklas till vidareförädling? När kommer de planerna att tas i bruk? Vad finns det för perspektiv? Skall vi satsa miljarder år efter år i NJA som ett stort AMS-projekt?

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde förstås att herr Hagberg i Borlänge hade läst propositionen ordentligt och även noggrant tagit del av utskottets betänkande och kanske möjligen också lyssnat litet på vad jag sade. Här är det klart och tydligt redovisat ett helt nytt grepp om hela projektet. Nya riktlinjer har angetts som bl. a. innebär att man skall öka vidareförädlingsgraden, att man längre fram som ett andra steg ser inrättandet av ett metallurgiskt centrum – över huvud taget fasta och ordentliga grepp om hela komplexet. Jag kan dessutom, herr talman, självfallet inte – det tycker jag är en orimlig begäran av herr Hagberg – stå här i riksdagen och tala om vad företagsstyrelsen där uppe har för planer rent konkret i detalj. Det får herr Hagberg vända sig till styrelsen och ta reda på.

Jag vill erinra om att den nye NJA-chefen i programmet Rapport i dag lade fram planer på de ytterligare grepp som herr Hagberg efterlyser och som jag tror är av betydelse för att företaget skall få en positiv utveckling.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Man bygger ut valsverkskapaciteten i Luleå litet grand, eftersom den är ganska nedsliten. Men då kommer man in på de klassiska marknaderna av valsade produkter. Kommer man att kunna inrikta sig på några nya produkter? Frågan är om stålprodukter av samma kvalitet och tillverkade med samma teknik som i andra länder kommer att ha någon framgång på exportmarknaden. Vad skall vi specialisera oss på? Hur kommer framtidsutvecklingen att bli inom svensk stålindustri?

Ett metallurgiskt centrum innebär vad jag förstår ingen direkt vidareförädling av produkterna, utan där blir det råstål. Och att konkurrera med råstål på världsmarknaden i dag är väl inte särskilt gynnsamt.

Vad NJA-chefen i dag sade i Rapport var att man skulle flytta utanför Luleå. Var någonstans? Jo, han talade om andra platser i vårt land. Vad händer då med Norrbotten? Det var ju inte i Luleå man skulle expandera. Kan det möjligen vara någon annanstans i Norrbotten? Det vore i så fall positivt, men det var inte vad NJA-chefen avsåg.

Den stora samordning som det talas om i sammanhanget går ut på att man skall fördela produktionen mellan de tre stora handelsstälverken i Oxelösund, Domnarvet och Luleå med samma kvantitet sinsemellan. Avsikten med det är att effektivisera verksamheten. Skall man göra på samma sätt som den framlagda specialstålsutredningen föreslår och som

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kapitaltillskott till
Norrbottnens
Järnverk AB*

får konsekvenser för 5 000 arbetare? Är det den utvecklingen vi kan förvänta att NJA får vara med om?

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! För att något klara ut begreppen för herr Hagberg i Borlänge skall jag be att få föredra vad som står i utskottsbetänkandet. Där står: "Som ovan nämnts anges riktlinjer för denna utveckling, i första hand att en ökad andel av stålproduktionen skall avsättas i form av valsade produkter och i andra hand att den metallurgiska kapaciteten skall byggas ut. Långsiktiga överväganden inom NJA går ut på att verksamheten i högre grad skall bestå av vidareförädling, också inom verkstadssektorn." Det är med andra ord en breddning av programmet, en breddning som bl. a. syftar till en betydligt högre grad av vidareförädling. Jag tycker herr Hagberg borde kunna erkänna att detta är ett positivt grepp.

Jag uppfattade inte NJA-chefens uttalanden på samma sätt som herr Hagberg. Jag uppfattade dem som att man vill inleda ett samarbete med olika företag inom branschen på andra håll här i landet, ett samarbete som är helt nödvändigt för att kapaciteten skall kunna byggas ut uppe i Luleå och för att man skall kunna garantera sysselsättning åt människorna i Norrbotten och även öka den. Man skall nämligen inte tro att det i framtiden går att driva ett storföretag i den här branschen i något slags lufttomt rum uppe i Luleå eller kanske ännu längre norrut. Man måste ha ett brett samarbete även med andra delar av landet.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av en moderat motion, 1976/77:1339, som rör en specialfråga. Den allmänna debatten beträffande stålindustrins framtid får vi tillfälle att diskutera i annat sammanhang, varför jag tycker det är onödigt att vi nu ger oss in på en fördjupad debatt om den frågan.

Det sägs ibland att man i riksdagen och helt allmänt inom politiken normalt inte skall gräva ner sig i det förgångna och de misstag som kan ha begåtts utan hellre se mot framtiden. Det är många gånger en sund princip. Men hur många gånger har vi inte under den tidigare regeringens tid fått höra yttranden från statsråd och andra framstående socialdemokratiska politiker som slutat med frasen "Jag – resp. det socialdemokratiska partiet – tar ansvaret för dessa förslag och åtgärder". Man kan filosofera över vad som menas med sådana uttalanden. Är det bara tomma ord, eller hur utkräver man ansvar i politiken? Det centrala svaret är väl att ett parti som misslyckas med sin politik kommer, eller riskerar, att lida allvarliga förluster i ett kommande val. Så skedde också i det senaste valet. Men de lärde tvistar fortfarande om vilka orsakerna till det var. Det är väl troligt att handhavandet av frågan om Norrbottens Järnverk och Stålverk 80 har spelat en viss roll i det sammanhanget. Misstagen blev ju så uppenbara att den socialdemokratiska

regeringens egna representanter i NJA:s styrelse och de fackliga representanterna röstade för att ställa projektet om Stålverk 80 på framtiden. Här om hade man inom de borgerliga partierna misstankar. Det var däremot mera av en överraskning när det blev klart hur man kört NJA i botten på ett sätt som närmade sig straffbart förfarande.

Redan av denna anledning har vi i moderata samlingspartiet funnit det motiverat att närmare utreda vad som verkligen hänt bakom kulisserna under de gångna åren och var ansvaret skall läggas. Detta behov har förstärkts genom uttalanden som gjorts av vissa socialdemokratiska politiker långt efter valet.

Vi kommer inte att acceptera socialdemokratiska försök att springa ifrån det ansvar man har för den tidigare utvecklingen och den bristande information som övriga politiska partier fått. Vi kommer heller inte att acceptera en propaganda som går ut på att socialdemokraterna tidigare mer eller mindre ensamma varit anhängare av stora satsningar i Norrbotten och att man vid en eventuell valseger 1979 kommer att bevisa det, under det att de borgerliga partierna skulle motarbeta en utveckling av Norrbottens näringsliv. Detta är skälen till att vi framlagt en motion med syfte att få ett klarläggande av de gångna årens beslut och ansvarsfördelning. Härigenom skulle man också få värdefulla synpunkter för det framtida handlandet och för att undvika de misstag som har begåtts i det förgångna.

Det har nu meddelats att denna fråga är föremål för undersökningar inom konstitutionsutskottet. Med hänsyn härtill skall jag avstå från att yrka bifall till vår motion nr 1339.

Jag vill bara tillägga ett par synpunkter.

Herr Svanberg ställde nyss ett par frågor till motionärerna: Skulle man ha stoppat tillverkningen med hänsyn till den likviditetsbrist som uppstått? frågade han. Han undrade också hur man på oppositionens sida kunnat undgå att upptäcka läget. Det tycker jag nog är ett oerhört demagogiskt sätt att närma sig problemet! Vare sig man önskar eller inte önskar – och självfallet önskade ingen i den här riksdagen att man skulle ha stoppat produktionen i Norrbottens Järnverk – finns det dock vissa lagliga bestämmelser om när ett företag måste träda i likvidation. Det hade alltså varit naturligt och rimligt för regeringen att när en sådan situation närmade sig vidta de åtgärder som krävs i en sådan situation. Det har alltså ingenting att göra med någon önskan att stoppa tillverkningen.

Vad sedan beträffar den andra frågan om att oppositionen skulle ha haft möjlighet att upptäcka läget är det klart att man som herr Svanberg nämnde kunde konstatera att det fanns risker för att både 1976 års produktion och, framför allt, 1977 års produktion skulle ge betydande underskott. Detta kom efter hand fram. Däremot var det mycket svårt för oppositionspartierna att med hjälp av tillgängliga fakta se *hur* allvarligt läget var. Det hade man definitivt ingen klarhet om och definitivt inte tillräckliga upplysningar för att kunna få klarhet om förrän efter valet 1976.

Onsdagen den
16 mars 1977

*Kapitaltillskott till
Norrbottens
Järnverk AB*

Herr LÖVENBORG (-):

Herr talman! Den proposition och det förslag från näringsutskottet som vi nu behandlar innebär ju ingenting annat än att NJA får ett tillskott för att kunna hålla näsan över vattnet. Det handlar om ca 1.8 miljarder kronor, men summan bör ses mot bakgrund av att NJA:s styrelse räknar med en förlust för det här året av minst 1 miljard kronor enligt vad man har meddelat till offentligheten.

Enbart avvecklingen av Stålverk 80 har enligt samma källa - NJA:s styrelse - kostat 540 milj. kr. Det är alltså 540 milj. kr. som man inte har fått någonting annat för än Sveriges största sandlåda och dessutom en enorm besvikelse bland människorna i Norrbotten.

Större delen av de pengar som nu anslås skall användas för att sanera gamla skulder. Mycket längre sträcker sig inte ambitionerna i dag. I övrigt ligger NJA:s framtid höljd i en dimma som är tätare än den vid Lützen. Det gäller också frågan om valsverk. Stålverk 80 har som bekant mer eller mindre förts från dagordningen.

Att NJA måste få det kapitaltillskott som nu föreslås är helt klart. Läget är sådant. Orsakerna kan vi söka decennier tillbaka. Man lät NJA förfalla till ett omodernt, oräntabelt järnverk. Man underlät att göra de stora satsningar som hade kunnat göra NJA till ett starkt och konkurrensdugligt företag. Man vek sig ständigt inför storfinansens och borgerlighetens sabotagepolitik.

Nu tyder också den här propositionen och åtskilligt annat därutöver på att man ämnar trava vidare med NJA i samma lunk som tidigare. De friska, de djärva, de framtidsbetonade satsningarna skönjer vi inte i bilden. Nu handlar det om att klara dagens kriser. Den framtidstro som knöts till Stålverk 80 är man i realiteten på väg att mörda.

Jag måste fråga, när vi tangerar frågan om Stålverk 80: Behövs det inte stål i världen nu, och kommer det inte att behövas i framtiden? Jo, självfallet. Låt gå för att det föreligger en s. k. konjunktursvacka. Men den fråga jag ställer är ju den om det i herrans namn inte vore riktigare att vända på resonemanget, att säga att vi bygger stålverket nu, så att det står klart till den väntade konjunkturuppgången.

Vi som har studerat Marx och Lenin är klara över att kapitalismens kriser återkommer med jämna mellanrum och att endast socialismen kan garantera en krisfri värld. Den kapitalistiska kris som vi nu bevittnar är med all sannolikhet inte den sista, men en sak är jag ändå säker på, och det är att stål alltid kommer att behövas. Stålet är grundvalen för all industriell utveckling, och nog vore det en sällsam ironi om man tänker sig att stål kan framställas överallt i världen bara inte i Norrbotten, där vi har världens bästa järnmalm, en järnmalm som dessutom nu säljs till underpris på världsmarknaden.

Vi kunde för ett par månader sedan se ett TV-program som producerats av Christian Hedlund vid Sveriges Radio. Där framkom att världens stålbehov är så stort att det egentligen skulle behövas ett nytt Stålverk 80 varannan månad för att klara behoven. I samma program fick vi se

en intervju med Internationella stålindustriens generalsekreterare Charles B. Baker, som framhöll att den prognos som låg till grund för Stålverk 80 håller trots den nuvarande lågkonjunkturen.

1974 producerades det drygt 700 milj. ton stål. För 1980 räknar man med ett behov av 940 milj. ton. Och 1985, då Stålverk 80 skulle ha varit klart, behöver världen 1 150 milj. ton stål, enligt samma expertis. Japanska stålexperter har vidare räknat fram att det behövs 100 Stålverk 80 fram till 1985, att världens behov av stål i en framtid är enormt och att Stålverk 80 bara hade varit en smula i den ökade stålframställning som måste komma.

Ett av de framträdande kraven vid den stora demonstrationen i Norrbotten för ett par månader sedan var "Bygg Stålverk 80!", men man begränsade sig inte till den parollen, utan man ställde krav om valsverk och om en långtgående vidareförädling. Man såg det som alternativet till den fortsatta utplundringen av det nordligaste länet.

Spelet kring Stålverk 80 är groteskt, och vi kan inte gå förbi det i det här sammanhanget. Man har råd att kosta på en halv miljard för att spola projektet. Man har råd att kasta bort pengar, men man har inte råd att satsa djärvt för framtiden. Det är någonting förunderligt.

Som jag ser det ligger Sveriges och Norrbottens stora chans i en massförädling av den norrbottniska malmen. Då kan vi få ut en rimlig betalning för vår viktigaste råvara, och då kan vi skapa jobb åt många tusen människor.

Det är omöjligt att godkänna den politik som nu förs när det gäller malmtillgångarna – att 90 % skall exporteras och säljas till realisationspriser. Och till vad säljs den? Jo, den säljs för att förvandlas till stål i andra länder.

Vi ser tyvärr ingen förändring av den politiken, och det är det som är det oroande. Nu handlar det om en återgång, om att i stort sett täcka NJA:s förluster och att fortsätta med den ohämmade malmexporten som i dagens läge inte ens går med vinst.

Huvudkravet vid den stora demonstrationen i Luleå för några månader sedan var: Norrbotten får inte läggas ner. Jag har velat använda detta tillfälle för att uttrycka det jag känner – känslor som delas av de flesta norrbottningar. Den oro vi hyser skingras inte av det anslag som nu skall ges för att hindra NJA:s likvidation. Det utgör inga garantier för framtiden.

Jag har emellertid inget särskilt yrkande – jag kommer att stödja motionen 1340, där det pekats på nödvändiga steg som måste tas för att trygga NJA:s framtid och utveckling.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Onsdagen den
16 mars 1977

Översyn av
skattesystemet,
m. m.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1340 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg i Borlänge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 21 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1340.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg i Borlänge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 276
Nej - 15

§ 4 Översyn av skattesystemet, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1976/77:26 med anledning av motioner om översyn av skattesystemet, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1976/77:86 av herr Werner m. fl. (vpk), vari under punkterna 1-3 hemställts

1. att riksdagen skulle uttala sin anslutning till det i motionen framlagda programmet för en genomgripande skattereform och hos regeringen anhålla om tilläggsdirektiv till skatteutredningarna i enlighet med programmet,

2. att riksdagen skulle uttala sig för slopande av hela momseffekten på maten och hos regeringen begära att förslag härom snarast förelades riksdagen,

3. att riksdagen skulle uttala sig för en höjning av arbetsgivaravgifterna med 1,5 % för att finansiera denna åtgärd och hos regeringen begära att förslag härom snarast förelades riksdagen,

1976/77:448 av herr Danell m. fl. (m),

1976/77:451 av herr Petersson i Ronneby (c),

1976/77:606 av fru Fränkel (fp),

1976/77:607 av fru Fränkel (fp) och fru Håkansson (fp),

1976/77:610 av herrar Hellström (s) och Gadd (s),

1976/77:618 av herr Knutson m. fl. (m),

1976/77:620 av fru Lundblad m. fl. (s),

1976/77:1016 av herrar Andersson i Nybro (c) och Olsson i Sösdala (c),
1976/77:1022 av herr Carlshamre m. fl. (m) och
1976/77:1028 av herr Larsson i Öskevik m. fl. (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande översyn av skattesystemet m. m. att riksdagen skulle avslå

- a. motionen 1976/77:86 punkten 1,
- b. motionen 1976/77:606,
- c. motionen 1976/77:610,
- d. motionen 1976/77:1016,

2. beträffande beskattningen av folkpension att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:1022,

3. beträffande avdrag för fackföreningsavgifter att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:451,

4. beträffande försäkringsavdraget att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:618,

5. beträffande avdrag för underhållsbidrag till barn att riksdagen skulle avslå

- a. motionen 1976/77:448,
- b. motionen 1976/77:607,
- c. motionen 1976/77:1028,

6. beträffande avdrag för underskott att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:620,

7. beträffande mervärdeskatt på livsmedel m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:86 punkterna 2 och 3.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! I dag har 1972 års skatteutrednings borgerliga majoritet som tillkom efter regeringsskiftet trumfat igenom beslut om indexreglering av skatteskalorna, vilket bl. a. innebär att de som taxeras för 150 000–200 000 kr. om året tjänar ett par tusenlappar, medan vanliga löntagare får en skattelättnad som uppgår till bara ett par hundralappar. Det är ett nytt inslag i den skattepolitik som de borgerliga konsekvent drivit efter regeringsskiftet. De har voterat igenom den ena fördelen efter den andra till grupper som de speciellt företräder. Det här är emellertid bara fortsättningen på en trend som funnits under rätt många år och som i verkligheten har inneburit att en ökad del av skattebördan har lagts på lönarbetarna och på alla de vanliga inkomstagarna. Bolag och stora förmögenhetsägare har kommit att svara för en allt mindre del av de samlade skatterna. I kombination med direkta och indirekta subventioner på miljardbelopp till bolagen har detta gjort att fördelningen av skattebördan är klart orättfärdig.

Det behövs alltså en grundläggande skattereform, och huvudlinjerna i denna måste enligt vpk:s mening vara att man minskar skattebördorna

Nr 88

Ondsdagen den
16 mars 1977

Översyn av
skattesystemet,
m. m.

för lönarbetarna, barnfamiljerna och pensionärerna och i stället lägger ökad skatt på stora förmögenheter, bolagsvinster och spekulationsvinster. Självfallet måste stat, landsting och kommuner tillförsäkras de inkomster som är nödvändiga för en aktiv social reformpolitik, en utbyggnad av kulturverksamheten, en planerad regionalpolitik och en intensiv miljö-vård.

Vpk har i den motion som nu behandlas i några punkter visat hur en sådan grundläggande skattereform skall genomföras. Vi menar att man måste försöka minska de höga indirekta skatterna och särskilt mervärdeskatten, som fördyrar alla varor. I första hand måste momsen på maten bort. Utvecklingen efter regeringsskiftet har i stället medfört att de indirekta skatterna höjts, och det är ju bara någon vecka sedan riksdagen mot vpk:s röster genomförde nya höjningar av de indirekta skatterna.

Vidare anser vi det nödvändigt att staten övertar kostnaderna för viktiga delar av kommunernas och landstingens verksamhet. Omedelbart bör detta gälla enhetligt bostadstillägg till pensionärerna samt kostnaderna för skolor, barnstugor och huvuddelen av sjukvården. Det är också nödvändigt att få en snabbare utbetalning av kommunernas skattemedel från statskassan. Kommuner och landsting bör befrias från allmän arbetsgivaravgift.

Detta är några omedelbara reformer som måste genomföras. Men på längre sikt anser vi att man inte kommer ifrån att gå över till ett nytt skattesystem, som innebär att man inför en progressiv statskommunal enhetsskatt. Kostnaderna för den grundläggande sociala, medicinska och kulturella omvårdnaden bör täckas inom det samlade statliga skattesystemet. Det möjliggör en utjämning av läget och servicen inom olika kommuner där, som vi vet, skillnaderna nu är mycket stora. Även om staten garanterar den grundläggande omvårdnaden bör en fri beskattningsrätt finnas kvar inom vissa gränser för kommuner och landsting.

Vpk anser att progressionen i skattesystemet inte får försvagas utan tvärtom i vissa avseenden måste skärpas genom åtgärder som innebär att höga inkomster, kapitalvinster och stora förmögenheter till fullo underkastas beskattning. Det nödvändiggör att hela det nuvarande avdrags-systemet, som är djupt orättfärdigt och gynnar de stora inkomstagarna, läggs om och att de flesta avdrag helt slopas. Ränteavdragen och rätten till underskottsavdrag måste begränsas. De avdrag som också i fortsättningen är befogade bör ske från skatten i stället för som nu från inkomsten. Då blir de lika mycket värda för alla inkomstagare, oavsett var dessa ligger på inkomstskalan.

Beskattningen av kapital och kapitalvinster måste vidare kraftigt skärpas. Skattepolitiken bör användas som ett medvetet instrument för att utjämna förmögenhetsfördelningen i samhället. Vpk anser också att den direkta beskattningen av bolagens vinster måste skärpas. Bolagsskatten bör göras progressiv och nuvarande avskrivningsregler förändras. Men här krävs en mera grundläggande reform genom införande av ett system

Onsdagen den
16 mars 1977

*Översyn av
skattesystemet,
m. m.*

av produktionsskatter som beräknas i förhållande till företagens omsättning och förbrukning av råvaror och energi inte som nuvarande arbetsgivaravgifter bara i förhållande till löneutgifterna.

Skatteflykt och skattefusk måste givetvis hårt bekämpas. Skatteflykten stoppas bäst genom ett rättvisare skattesystem, vilket inte som nu gynnar höginkomsttagarna redan i själva sin konstruktion. Vi anser det slutligen också viktigt, som jag redan framhållit, att stat, landsting och kommuner säkras tillräckliga inkomster för en utbyggnad av den sociala och kulturella omvårdnaden. Det förutsätter, tror vi, också att man öppnar nya inkomstkällor för stat och kommun, t. ex. genom nationalisering och kommunalisering av vinstgivande företag.

Det är huvudlinjerna i den skattereform som vänsterpartiet kommunisterna vill genomföra. Vi är medvetna om att detta inte kan ske på en dag. Vi hoppas att en sådan skattereform skall komma fram som resultat av de sittande utredningarnas arbete. I väntan på det bör vissa särskilt trängande åtgärder omedelbart genomföras. Dit hör avskaffande av hela den prishöjande effekten på livsmedel genom mervärdeskatten, lättnader i beskattningen av kommuner och landsting genom slopande av den allmänna arbetsgivaravgiften och en omläggning av arbetsgivaravgifterna så att de tas ut i förhållande till företagets omsättning samt råvaru- och energiförbrukning. Inkomstbortfallet för statskassan genom slopande av momsens på livsmedel vill vi täcka genom en höjning av arbetsgivaravgifterna med 1 1/2 %.

Den prisutveckling som har ägt rum under de senaste månaderna och som ju har inneburit att priserna på dagligvaror enbart under januari och februari har ökat med inte mindre än 4,7 % understryker det berättigade och nödvändiga i kravet på slopande av momsens på mat.

Det beslut – jag anknyter här till vad jag började med – som den borgerliga majoriteten i 1972 års skatteutredning i dag genomdrivit om indexreglering av skattesystemet understryker ytterligare nödvändigheten av en förstärkt kamp för ett mer rättvist skattesystem.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till motion 86 i de delar som i dag står under debatt.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Utskottet har inte i sak tagit upp de förslag som återfinns i motionen av herr Werner m. fl. och som herr Hermansson nu pläderat för, då vi anser att förslagen ligger inom ramen för de arbetsuppgifter som de tre utredningarna har.

Vad som egentligen yrkas i motionen gäller tilläggsdirektiv till de här utredningarna för en sådan skattepolitik som herr Hermansson nu pläderat för.

Vi har alltså inte i sak tagit ställning till om de förslag som herr Hermansson presenterat är de riktiga eller om de är felaktiga, och det vill jag inte göra nu heller. Jag anser att vi får återkomma till den saken senare när vi inom, som jag hoppas, en mycket snar framtid har att

Onsdagen den
16 mars 1977

Översyn av
skattesystemet,
m. m.

ta ställning till de tre skatteutredningarnas förslag.

Med det ber jag, herr talman, att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 86 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hermansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 26 mom. 1 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 86 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hermansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 270
Nej - 15
Avstår - 1

Mom. 1 b - 6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 86 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hermansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 26 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 86 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hermansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 264
Nej - 14
Avstår - 1

Ondsdagen den
16 mars 1977

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1976/77:27 med anledning av motioner om företagsbeskattningen m. m.

Fru KARLSSON (c):

Herr talman! I motion 1976/77:617 har tagits upp frågan om uppfinnarnas situation vad gäller skattesidan.

Om en normalinkomsttagare väljer att köpa ett hus kan han efter något år sälja det för anskaffningskostnaden och en viss värdestegring, utan att behöva betala skatt på försäljningssumman. I detta avseende är vår skattelagstiftning generös.

Men om samma person väljer att investera pengarna på att skapa en uppfinning som vårt näringsliv och vår handelsbalans är mycket beroende av, då är vår skattelagstiftning allt annat än generös. Om vår normalinkomsttagare investerar t. ex. 10 000 kr. i verktyg, material och tjänster för att förverkliga en uppfinning, kan han inte räkna med att kunna sälja denna och få tillbaka pengarna. Detta beror inte på att det endast är ca 5 % av de uppfinningar som går till patent som blir lönsamma – alla de uppfinningar som aldrig når till patent icke att förglömma – utan på att skattesystemet diskriminerar uppfinnarna så att de inte får göra avdrag för kostnader och utgifter som faller utanför det aktuella inkomståret. Uppfinnarna måste betala skatt efter kontantprincipen och får därför inte dra av alla sina kostnader.

Om vår uppfinnare i stället hade glömt allt om uppfinnande och det samhällsnyttiga detta för med sig och i stället använt sina hårt förvärvade slantar till spel, tips o. d. är situationen en helt annan. Vi ser i dag fler lyckliga lotterivinnare än vi ser uppfinnare som lyckats med det lotteri det är att vara uppfinnare.

Det är uppfinnarna som med sina idéer och arbeten kan skapa nya arbetstillfällen så att industrins hjul åter börjar rulla och vi ännu en gång kan öka vår export. Det är riksdagens sak att se till att detta blir möjligt genom att uppfinnarna ges sådan inkomst och arbetsmöjlighet att nya produkter tillförs vårt näringsliv. Det är deras framgångsrika arbete som bildar grund för vårt välstånd.

När utskottet åberopar att någon åtgärd från riksdagens sida f. n. inte är påkallad utan hänvisar till att utredningarna även bör ta upp sådana detaljfrågor som berörs i de nu aktuella motionerna, är detta bevis på underskattning av uppfinnarna.

Man kan även fråga sig hur många uppfinnare som kommer att tvingas upphöra med sitt arbete eller flytta utomlands under det att frågan är efter år behandlas i utredningsmaskineriet.

Under tiden ropar industrin efter nya produkter som kan bli vinstbärande för vår industri, och samhället investerar miljardbelopp för att leta upp nya fruktgivande idéer. Men vi har strypt tillväxten genom vårt skattesystem och det är endast en mycket liten del av samhällsstödet

*Uppfinnares rätt till
avdrag vid inkomst-
beskattningen*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Uppfinnares rätt till
avdrag vid inkomst-
beskattningen*

som går till enskilda uppfinnare – det rör sig om någon enstaka procent av de stora anslag som riksdagen beviljar till forskning och utveckling. Ekonomiskt risktagande och institutionell byråkrati tar den övervägande delen.

Kan ni tänka er in i uppfinnarnas och deras finansierares svåra situation till följd av att uppfinnarnas avdragsmöjligheter är otillräckliga? Antag att en privat uppfinnare av en god vän lånar 100 000 kr. för att förverkliga en uppfinnartanke. Antag också att han under ett år arbetar fram sin uppfinning och gör slut på pengarna, men att han året därpå säljer uppfinningen för 200 000 kr. Innan han skattar för försäljningssumman betalar han långivaren ränta med 10 000 kr. och får ta upp 190 000 kr. till beskattning. Det han får över efter skatt räcker således inte till för att betala tillbaka lånet eftersom uppfinnaren måste skatta efter konstantprincipen. Ännu mindre lämnas utrymme för att ge uppfinnaren lön för hans möda. Att lyckas med en uppfinning är något unikt. En uppfinning kommer till efter många prov, många misslyckanden och förluster vilket snarare tillhör regeln än undantagen.

Under sitt arbete med uppfinningen saknar uppfinnaren ofta inkomst och bestraffas därför genom att gå miste om en del av den samhälleliga omsorgen då han får lägre sjukpenning, ATP etc.

Uppfinnaren får inte göra de avdrag som näringsidkare kan göra. Patentkostnader är inte avdragsgilla, inte heller kostnader för patentprocesser eller ritningsunderlag.

De orimliga skatteförhållanden våra uppfinnare måste arbeta under är en av de primära orsakerna till att vår industri inte får nya vinstbärare som t. ex. AGA-fyren eller SKF kullager.

Uppfinnare tvingas lämna landet, ivrigt påhejade av dem som gjort "misstaget" att låna ut pengar till någon uppfinnare och som vid en utflyttning ser en möjlighet att uppfinnaren kan betala tillbaka vad han lånat.

Herr talman! I utskottets betänkande anförs att den fråga som vi har berört i motionen ingår som en viktig del såväl i företagsskatteberedningens som i 1972 års skatteutrednings arbete. Min förhoppning är att dessa utredningar kan slutföras inom en inte alltför avlägsen framtid. Kunde vi lösa problemen för de enskilda uppfinnarna skulle vi få en blomstrande teknologi och få behålla den inom landet till samhällets bästa.

Herr talman! Jag har i dag inget yrkande utöver utskottets.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Som fru Karlsson sade kommer företagsskatteberedningen och 1972 års skatteutredning att behandla de här frågorna. Det finns alltså ingen anledning för utskottet att ta upp dem i dag. Men det kunde

vara intressant att fråga fru Karlsson om hon har reda på hur stora skatteavdrag vi skulle få här i landet om alla som kallar sig uppfinnare skulle kunna göra avdrag för sin hobbyverksamhet. Det är nämligen inte så rasande lätt att skilja på vad som är uppfinnande och kommersiell verksamhet och vad som är ren hobbyverksamhet. Jag tror att företagsskatteberedningen får nog så besvärligt att göra den gränsdragningen.

Om fru Karlsson hade kunnat prestera någon lösning tror jag att vi skulle ha kunnat få en mycket givande debatt i dag. Det finns nämligen förfärligt många människor som bedriver en hobbyverksamhet som de med fog kan kalla uppfinnande och alltså yrka avdrag för. Vi skulle få våldsamma underskottsavdrag från andra inkomster om vi skulle gå med på en ohämmad avdragsrätt. Dessutom är jag inte ens säker på att fru Karlsson har gjort en riktig tolkning när hon säger att uppfinnaren inte får göra avdrag för tidigare omkostnader om han lyckas sälja en uppfinning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru KARLSSON (c):

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte svara herr Wärnberg, och det tror jag nästan att herr Wärnberg förstod innan han ställde frågan. Jag är tacksam för att herr Wärnberg dragit fram problemen, och jag skall tänka på dem. Men jag tycker att det är beklagligt att herr Wärnberg vill kalla dessa våra uppfinnare för hobbyarbetare, eller någonting sådant. Vi behöver ta hand om våra uppfinnare i vårt eget land. I dag måste många av våra uppfinnare flytta utomlands för att över huvud taget kunna klara sin ekonomi.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 6 Omläggning av fastighetsskatten till energiskatt

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1976/77:28 med anledning av motion om att ersätta fastighetsskatten med allmän energiskatt.

Fru KARLSSON (c):

Herr talman! Med nuvarande utformning av fastighetsbeskattningen belastas nya och nyupprustade byggnader och anläggningar av merkostnader genom att energibesparande investeringar beskattas i stället för belönas. Detta får som konsekvens att de, som har eftersatt och energislukande byggnader och anläggningar genom uraktlåtenhet att uppfylla statsmakternas uttalade målsättning att minska energikonsumtionen, får låg skatt. Att genomföra investeringar för att uppnå en lägre energi-

Onsdagen den
16 mars 1977

*Omläggning av
fastighetsskatten till
energiskatt*

konsumtion medför i dag ökade räntekostnader, och dessutom blir man skattskyldig.

Att fastighetsbeskattningen nu är mogen för en genomgripande översyn motiveras även av att fastighetsbeskattningen är mycket svåradministrerad och godtycklig. Det är därför angeläget att riksdagen hos regeringen anhåller om utarbetande av riktlinjer för omläggning av fastighetsbeskattningen till energiskatt, som är tänkt att vara en konsumtionsskatt i energisparande syfte.

Utan att gå alltför djupt in på ämnet anser jag det vara nödvändigt att göra alla medvetna om för samhällsutvecklingen avgörande principer i fastighetsbeskattningen.

Fastighet består dels av mark, dels av byggnad, anläggning och därmed jämförbart. Fastigheten utgör skatteobjekt och är som sådan skatteunderlag när det gäller inkomst, förmögenhet och konsumtion.

Riksdagen har i skatteplikt ett verkningsfullt instrument att stödja en önskad samhällsutveckling. Om detta instrument använts fel, resulterar det lätt i en utveckling som står i strid mot uttalade samhällsmål. Detta framtvingar i sin tur andra ingrepp, som inte bara leder till ökad byråkrati och ineffektivitet utan även till krav på omfattande samhälls-ingrepp och stöd. Delar av vår fastighetsbeskattning har visat sig leda till svårigheter av den typen.

I det skatterättsliga begreppet utgör fast egendom jord som indelas i fastigheter. Till fastighet hör bl. a. byggnad och annan anläggning som anbragts i eller ovan jord för stadigvarande bruk samt träd och växter.

Byggnader och anläggningar är till skillnad mot mark en konsumtionsprodukt vars livslängd – till följd av industrialisering, full sysselsättning och ökat välstånd – kräver en allt kortare avskrivningstid. Denna värdeminskning har främst åstadkommit genom en fortlöpande hög inflation. Rationellt byggande och marknadsmättnad ökar behovet av högre inflationstakt för att inte givna krediter skall äventyras men skapar samtidigt svåra samhällsproblem.

Inflation samt begränsad tillgång till exploaterbar mark leder till kraftigt ökade markvärden, krav på hög exploateringsgrad, fördyrad nyproduktion och därav framkallad brist på byggnader och anläggningar med åtföljande spekulation och stigande priser.

På toppen av allt detta lägger man sedan fastighetsskatt, som försvårar en önskad förnyelse av det byggda. Därmed hindrar man en utveckling som har till mål att uppnå goda bostadsmiljöer och god energihushållning.

En kort beskrivning av de värderingar som reglerar fastighetsskattens utformning visar att en reform är befogad.

Till byggnad hör fast inredning, byggnadstillbehör, industritillbehör samt vad till stadigvarande bruk för byggnaden blivit anskaffat. Anläggningar såsom flottedsränna, vattenverk, och järnväg på annans mark utgör fastighet under förutsättning att deras storlek ej är alltför ringa.

Anläggningar som kan avskrivas eller avviker alltför mycket från vad som i allmänt språkbruk förstås med byggnad räknas ej som byggnad.

exempelvis brunnar, källare, vägar, stängsel, i marken nedlagda ledningar, kraftledningsstolpar och avloppstunnlar.

Maskiner som utgör industritillbehör har sedan 1973 undantagits från fastighetsskatt. Däremot är maskiner som utgör byggnadstillbehör fortfarande skattepliktiga. Maskiner i "skräddarsydda" industribyggnader vilka blott kan användas för ett slag av maskiner är skattepliktiga. Exempel på sådana byggnader är tegelbruk, glasbruk och kraftverk.

Undantagna från skatteplikt är exempelvis nykterhetsföreningars byggnader, sjukvårdsinrättningar som drivs utan vinstsyfte, byggnader avsedda för postverkets och televerkets omedelbara drift.

Det är ofrånkomligt att denna mångfald av skatteregler som nu gäller vid fastighetsbeskattning får en styrande effekt på byggnaders utformning och därmed även på konsumtionen av energi.

Om man tar fasta på skatteutskottets förslag till begränsning av motionens yrkanden så att endast beskattningen av byggnads- och anläggningsvärden och därmed jämförbart ersätts med energiskatt, öppnas stora möjligheter att förenkla nuvarande fastighetsbeskattning.

Skatteutskottets syn bygger på att man gör en klar åtskillnad mellan markvärde och det byggdas värde, en åtskillnad som man redan i dag gör vid fastighetstaxeringen.

Eftersom alla byggnader och anläggningar har begränsad praktisk funktionstid och genom förslitning minskat värde, möter det inga större praktiska hinder att avveckla fastighetsskatten på dessa och ersätta den med energiskatt för att stimulera energisparande. Genom att ålägga energileverantörerna att inleverera skatten till statskassan skapar man resurser för samhällets insatser med energibesparande syfte.

I och med samhällets ökade krav på socialt och säkerhetsmässigt underhåll av byggnader och anläggningar har det blivit en ökad belastning att äga dem. Detta jämte den fortlöpande värdeminskningen motiverar inte längre en förmögenhetsskatt på dessa. Såväl avkastning som eventuell vinst vid avyttring, överlåtelse eller arv är dessutom föremål för annan beskattning. Denna syn kan även gälla förmögenhetsskatt på mark, då skattesynen på senare år inriktats på inkomst- och konsumtionsbeskattning samt markanvändningsskatt.

Genom omläggning av fastighetsskatten till energiskatt och markanvändningsskatt kan grunden för fördelning av kommunalskatten mellan skattskyldiga inom storkommunernas skilda regioner, fastigheter och verksamheter lättare anpassas till aktuell skatteförmåga.

En kommunal markanvändningsskatt kan regleras på i kommunal skattelag angivna grunder, beräknade på nettoinkomsten från ifrågakommande förvärvskällor, som blir bestämmande för skattens storlek. Om mark nyttjas för viss förvärvskälla kan nuvarande "garantibesättning" utgöras av konsumtionsskattedel i markanvändningsskatt. Fastställande av nämnda värde kan ske genom bruksvärdetaxering av mark. Omläggning till markanvändningsskatt och frigörande av byggnader och anläggningar från fastighetsbegreppet medför att belåning knyts hårdare till

Onsdagen den
16 mars 1977

*Omläggning av
fastighetsskatten till
energiskatt*

det byggda och dess verkliga avskrivningsbehov än f. n.

Grundprincipen är att eftersträva belåning som bygger på byggnaders och anläggningars verkliga värde och inte på markens förväntningsvärde. Skatten på markvärdet baseras sålunda på taxerat bruksvärde och fastighetens nettoavkastning i vad som kan kallas markanvändningsskatt. Detta ger kommunerna ett mer selektivt skatteinstrument baserat på verklig skatteförmåga. Härigenom kan en stor del av dagens schablonmässiga fastighetstaxering korrigeras.

Detta innebär att markvärde, jordbruksvärde, skogsbruksvärde, värde av övrig mark, övervärde, s. k. förväntningsvärde och värde av särskilda tillgångar, dvs. värde av servitut, jakt eller grusfyndighet, skall beskattas efter bruksvärdet.

Herr talman! Med 17 rader avfärdar utskottet motionen 1976/77:616 och börjar med att säga att förslaget att ersätta fastighetsskatten med energiskatt utgör ett helt nytt inslag i skattedebatten. Man säger också att energibeskattningen skulle leda till betydande olikheter i beskattningen beroende på skillnader i klimatiska förhållanden mellan olika delar av landet. Detta kan inte vara någon avgörande orsak till att avstyrka förslaget. Gjorda erfarenheter har visat att Kiruna tätort i sina fastigheter kunnat minska energiförbrukningen så att den i dag är lägre än i fastigheter som är belägna i sydliga delar av landet.

Som motionär anser jag det beklagligt att inte utskottet tillstyrkt motionens utredningsyrkande, inte minst med tanke på att förslaget till skatteomläggning inte tidigare behandlats alls av riksdagen och att skatteutskottet mig veterligt icke informerat sig om förslagets möjligheter genom att sända ut det på remiss.

Herr talman! Jag tänker inte kämpa mot ett enigt utskott, varför jag för dagen inte har något särskilt yrkande.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Jag sade nyss att det var svårt att skilja på hobbyverksamhet och verkliga uppfinningar. Fru Karlsson har lyckats framställa en uppfinning hur man skall klara en omläggning av fastighetsskatten till en allmän energiskatt. Men jag vidhåller att det är väldigt svårt att skilja mellan uppfinningar och hobbyverksamhet. Jag tror nämligen att fru Karlsson har blandat ihop korten. Dessutom har hon gjort det på ett sådant sätt att utskottet egentligen inte har vetat vad fru Karlsson vill. Man har helt enkelt inte kunnat beskriva motionen, och därför har man återgivit den – det var enklast så. Man kunde inte få ihop mer än 17 rader, för man visste som sagt egentligen inte riktigt vad fru Karlsson ville.

Fru Karlssons sätt att se på den här frågan – om man nu skall kalla det hobbyverksamhet eller uppfinning – framgår bäst av vad som står i motionen, nämligen att "marknadsmättnad nu uppnåtts med fastigheter". Det var en nyhet för alla dem som tror att fastigheter går upp i pris. Det blir alltså enligt fru Karlsson en värdeminskning på fastig-

hetsbeståndet. Det hade jag inte heller trott förut.

Vidare står det i motionen: "Fastigheter är en konsumtionsvara ---." Fru Karlsson har underbara definitioner på de olika varorna. Är alla hennes definitioner på skatter sådana – och jag har en känsla av det efter att ha lyssnat på fru Karlssons anförande – går det inte att skriva mer än 17 rader för att besvara motionen.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru KARLSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr Wörnberg för alla de vänliga orden. Jag skall återkomma en annan gång och då ha litet mer kött på benen på motionen också.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 7 Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande

1976/77:8 med anledning av propositionen 1976/77:49 om nya förmåner åt frivilligpersonal m. fl. jämte motioner

Utskottets hemställan bifölles.

§ 8 Anslag inom försvarsdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1976/77:9 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt avser anslag m. m. för budgetåret 1977/78 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Herr TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 5 (Vissa nämnder m. m.)

Regeringen hade i propositionen 1976/77:100 bilaga 7 (försvarsdepartementet) under punkten A 2 (s. 23–26) föreslagit riksdagen att till Vissa nämnder m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 10 340 000 kr.

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag inom
försvarsdeparte-
mentets verksam-
hetsområde*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag inom
försvarsdeparte-
mentets verksam-
hetsområde*

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1976/77:344 av fru Sundström (s) och herr Svartberg (s), vari yrkats att riksdagen i syfte att ge Centralförbundet folk och försvar ökade medel till information till Vissa nämnder m. m. (försvarsdepartementet) för budgetåret 1977/78 anvisade ett i förhållande till regeringens förslag med 200 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 10 540 000 kr.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1976/77:344 till Vissa nämnder m. m. för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 10 340 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar Gustavsson i Eskilstuna och Holmqvist, fru Sundström samt herrar Brännström, Gustavsson i Nässjö, Hedberg och Svartberg (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1976/77:344 till Vissa nämnder m. m. för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 10 540 000 kr.

Punkten 10 (Försvarets sjukvårdsstyrelse)

Regeringen hade i propositionen under punkten F 2 (s. 66-79)

1. berett riksdagen tillfälle att yttra sig över vad föredragande statsrådet hade anfört om att föra över försvarets fredstandvård till folktandvården,
2. föreslagit riksdagen att till Försvarets sjukvårdsstyrelse för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 17 700 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna 1976/77:247 av herrar Gustavsson i Ängelholm (s) och Gustavsson i Nässjö (s), vari yrkats

1. att riksdagen beslutade att försvarets fredstandvård skulle överföras till folktandvården senast den 1 juli 1980,
2. att riksdagen beslutade ge regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheten till tidigare övergång till folktandvården, samt 1976/77:459 av herrar Söderqvist (vpk) och Måbrink (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 2) yrkats att riksdagen hos regeringen hemställde att den militära fredstandvården i sin helhet och före 1980 överfördes till folktandvården.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:459, yrkandet 2,
2. att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1976/77:247 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anfört om att föra över försvarets fredstandvård till folktandvården,
3. att riksdagen till Försvarets sjukvårdsstyrelse för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 17 700 000 kr.

Punkten 17 (Insatsberedskap m. m.)

Regeringen hade i propositionen under punkten F 20 (s. 147–148) föreslagit riksdagen att till Insatsberedskap m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 49 630 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1976/77:460 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om omorganisation av underrättelsetjänsten som ett civilt organ direkt under försvarsministern i enlighet med motionens riktlinjer,

2. att riksdagen beslutade inrätta en kontrollnämnd med representanter för samtliga riksdagspartier, vilken hade att följa underrättelsetjänstens allmänna verksamhet,

3. att riksdagen, om yrkandena under punkterna 1 och 2 icke skulle vinna riksdagens bifall, skulle avslå yrkandet om anslag till IB:s verksamhet med 49 630 000 kr.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:460, yrkandet 1,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:460, yrkandet 2,

3. att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1976/77:460, yrkandet 3, till Insatsberedskap m. m. för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 49 630 000 kr.

Herr SVARTBERG (s):

Herr talman! I motionen 344 har fru Sundström och jag hemställt att anslaget till Centralförbundet Folk och försvar räknas upp med 200 000 kr.

Avsikten från vår sida var att ge Centralförbundet möjlighet att fortsätta att stödja politiska, fackliga och andra organisationers verksamhet när det gäller säkerhets- och försvarspolitiska frågor. Utskottets borgerliga majoritet har avstyrkt motionen.

För budgetåret 1975/76 fick Centralförbundet Folk och försvar på förslag av den socialdemokratiska regeringen ett anslag på 100 000 kr. för information i anslutning till 1974 års försvarsutredning. För innevarande år är anslaget 200 000 kr. Centralförbundet bygger sin anslagsframställning för nästa budgetår på att det här anslaget för särskild information skall upphöra. Vi socialdemokrater menar emellertid att det är av stort värde att debatten om de säkerhets- och försvarspolitiska frågorna dels förs vidare, dels vidgas till nya grupper. Därför bör man utnyttja möjligheten att genom Centralförbundet ytterligare utveckla debatten.

Den borgerliga majoritetens ställningstagande ger inte Centralförbundet reella möjligheter att gå ut till folkrörelserna och genom dem stimulera debatten. Vårt förslag om 200 000 kr. kan däremot öppna möjligheter både till en stimulans och till en utveckling av den säkerhets- och försvarspolitiska debatten ute i organisationerna.

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag inom
försvarsdeparte-
mentets verksam-
hetsområde.*

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag inom
försvarsdeparte-
mentets verksam-
hetsområde*

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag vill ta upp två frågor som behandlats i försvarsutskottets betänkande nr 9.

Den första rör den militära fredstandvården. Vänsterpartiet kommunisterna har länge hävdad att den militära sjuk- och tandvården bör frigöras från de militära myndigheternas huvudmannaskap och överföras till resp. område inom den civila samhällssektorn. Därigenom skulle större hänsyn till den enskildes behov och mindre inblandning från militära chefsers sida åstadkommas.

Tandvården har, som också påpekas av utskottet, utretts och undersökts i mer än tio år. Nu vill man ytterligare skjuta på den välbehövliga reformen att folktandvården tar över ansvaret för de värnpliktigas tandvård.

Den militära tandvården har alltid varit dålig. Det är egentligen fel att beteckna den som vård. Vad det har gällt har inte varit så mycket förebyggande åtgärder till nytta för den enskilde soldaten som att se till att han har varit tjänsteduglig, dvs. att avhjälpa akuta besvär. Så sent som i mitten på 1960-talet, när jag tjänstgjorde vid förband i Boden, hände det att värnpliktiga under första tjänstgöringen fick "hjälp" med att bli av med sina egna dåliga tänder och få proteser insatta i stället. Det var den "vård" som man bestod 20-åriga grabbar.

Det talas mycket, både i propositionen och i utskottsbetänkandet, om bortfallet av utbildningstid. Det är det som anses viktigt och det är typiskt. Det är också en bekräftelse på vad jag sagt tidigare, att det inte är den enskildes behov utan tjänstens krav som går först. Det är gott och väl att utskottet anser det angeläget att den militära tandvården förs över till folktandvården och att man bör eftersträva detta redan före 1980. Då borde man också kunna ta steget fullt ut och ansluta sig till vpk:s motion.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 1976/77:459.

Så över till den andra fråga som jag vill ta upp och som rör ett helt annat område. Det gäller anslaget under punkten F 20, Insatsberedskap m. m. Under den rubriken döljer sig den militära underrättelseverksamheten, eller den mera bekanta Informationsbyråns verksamhet. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med en upprepning av händelserna kring den s. k. IB-affären. Det kan vara nog med att säga att den militära underrättelsetjänsten fram till dessa sorglustiga händelser 1973 bedrevs utan den insyn och kontroll som måste anses nödvändig för sådan verksamhet. Många av riksdagens ledamöter kände inte till IB:s existens och t. o. m. försvarsutskottet, som närmast skulle övervaka det hela, var mycket dåligt insatt i vad det hela rörde sig om. Det var ett sakernas tillstånd som vid avslöjandet var mycket pinsamt för den dåvarande regeringen, och den skyndade sig att tillsätta en utredning om saken. Re-

*Anslag inom
försvarsdeparte-
mentets verksam-
hetsområde*

sultatet av den låg till grund för det beslut som fattades här i riksdagen för ungefär ett år sedan. Det innebar en uppstramning och en välbehövlig skärpning av kontrollen, det skall villigt erkännas. IB knöts organisatoriskt till försvarsstaben under en särskild chef, och en nämnd, försvarets underrättelsenämnd, inrättades för att utöva kontroll över verksamheten.

Vänsterpartiet kommunisterna anser det vara riktigt och viktigt att det finns organ som samlar in och systematiserar underrättelser om militära förhållanden och annat som kan vara av betydelse för vår säkerhets- och försvarspolitik. Men vi är skeptiska mot att detta görs till en uteslutande militär verksamhet. Det finns alltför många exempel på att militär underrättelseverksamhet spårat ur och skaffat sig en ställning i staten långt utanför vad som ursprungligen var tänkt. IB var bara ett, visserligen blygsamt, exempel på detta. Det finns många andra också i vår egen närliggande historia. Politiskt har militärapparaten i kapitalistiska samhällen, dit också Sverige måste räknas, alltid lierat sig med högerkrafterna och därmed med den i varje tidsperiod ledande reaktionära staten.

Vpk anser att underrättelseorganen skall ställas under civil ledning och kontroll. Det går alldeles utmärkt att ordna. Det är bara en vanföreställning att underrättelsetjänsten måste skötas av militärer. Vi föreslår att den knyts direkt till försvarsdepartementet. Vi anser vidare att kontrollen bör utövas av en parlamentariskt vald nämnd, inte som nu en nämnd som utsetts av regeringen. Nämnden bör vara ansvarig inför konstitutionsutskottet. Dessa båda krav är konstitutionellt rimliga och garanterar en insyn och kontroll som utesluter förlöpningar av det slag som IB:s verksamhet tidigare var ett exempel på.

Om dessa krav inte kan tillgodoses är vpk heller inte villigt att bifalla det anslagsyrkande på närmare 50 milj. kr. som yrkas i propositionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 1976/77:460.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Herr Svartberg och jag, liksom hela utskottet, är helt ense om att Centralförbundet Folk och försvar gör värdefulla insatser för att öka kunskapen om Sveriges säkerhetspolitik och totalförsvar och för att stimulera till debatter i dessa för folk och land väsentliga frågor.

Folk och försvars statsanslag uppgår för kommande år till 1 140 000 kr., dvs. något mindre än de 1 211 000 kr. som organisationen har begärt. Herr Svartberg och övriga reseranter föreslår att Folk och försvar skall få ett anslag som är ca 130 000 kr. högre än vad organisationen har begärt. Jag tror att man måste vara i opposition för att yrka på ett väsentligt högre statsbidrag än vad en organisation som begär bidrag själv har yrkat på. För att visa att vi i utskottsmajoriteten menar allvar med vår uppskattning av den nyttiga verksamhet Folk och försvar bedriver har vi i betänkandet sagt att organisationen vid behov kan kompenseras genom tilldelning av prisregleringsmedel som tilläggsbidrag.

Herr Söderqvist tog upp två frågor. Den första var frågan om folk-tandvården. Utskottet hade där att behandla två motioner. När det gäller

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag inom
försvarsdeparte-
mentets verksam-
hetsområde*

just den militära fredstandvården har utskottet sagt att vi tycker att det är angeläget att man kan föra över den till folktandvården. Men vi har också tagit hänsyn till om det är praktiskt möjligt. Vi säger att man skall eftersträva att överföra fredstandvården redan 1980 och att det i vissa fall kan vara möjligt genom lokala överenskommelser. Även utskottet är angeläget om att få den militära fredstandvården överförd till folktandvården så fort det är praktiskt möjligt.

Herr Söderqvist har också i debatten tagit upp frågan om den militära underrättelsetjänsten. Det är ju något av en följetong från vpk, och innehållet i den här motionen som herr Söderqvist åberopar är ju inte nytt. Vi har många gånger i kammaren debatterat de här frågorna. Ett enhälligt försvarsutskott påminner om att vi ingående har behandlat detta vid ett flertal tillfällen, senast under förra riksmötet. Som herr Söderqvist påpekar har man också nu inrättat en särskild underrättelsenämnd från den 1 juli förra året.

Herr talman! Med det här anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr SVARTBERG (s):

Herr talman! Herr Petersson i Gäddvik säger att vi är ense i utskottet om att Centralförbundet Folk och försvar gör värdefulla insatser. Javisst, det är vi. Men sedan kommer hans påstående att man måste vara i opposition för att önska mer till en organisation än den själv har begärt. Ja, det förhåller sig på det sättet att Centralförbundet har räknat med att den särskilda informationsinsatsen skall upphöra, den som alltså går ut till organisationer – fackliga, politiska och övriga organisationer. Vi socialdemokrater vill däremot att de insatserna skall fortsätta. Det är här vi skiljer oss åt.

På förslag av den socialdemokratiska regeringen startade Centralförbundet den här informationen i organisationerna. Vi vill att den skall fortsätta, vi anser att den är värdefull, och vi menar att de pengar som vi ger till folkrörelserna är väl använda för att sprida den här informationen vidare. Det är alltså inget märkligt med att vi har begärt dessa 200 000 kr., det är bara en uppmaning till Centralförbundet att fortsätta verksamheten, en verksamhet som det räknade med att avveckla.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag vill något kommentera herr Peterssons i Gäddvik yttrande över p. 2 beträffande insatsberedskapen, dvs. underrättelseverksamheten.

Herr Petersson säger att det är en följetong som har bedrivits från vpk:s sida, och det kan vara riktigt. Den följetongen kommer att fortsätta så länge det uppträder avarter som den som inträffade 1973. När den s. k. IB-affären dök upp genom några journalisters grävande, visade det sig att bl. a. försvarsutskottet hade mycket liten och dålig kontroll över vad som pågick. Ännu mindre visste riksdagen och svenska folket i all-

mänhet. Det finns alltså all anledning att fortfarande och fortlöpande ta upp sådana här frågor så att de kommer under debatt, hålls levande och inte skyfflas undan, vilket alltför ofta och lätt händer när det gäller förhållanden inom det militära systemet.

Det finns en tendens att alltid och i alla sammanhang försöka undanhålla så mycket som möjligt för offentligheten. Det är här fråga om en kontroll som vi gärna åtar oss och vill försöka driva även i fortsättningen.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Hela riksdagen utom vpk, herr Söderqvist, anser att vi skall behålla den nuvarande satsningen på den militära underrättelse-tjänsten och att de kontrollorgan som nu finns är fullgoda.

Vad gäller anslag till Centralförbundet Folk och försvar, herr Svartberg, är vi helt överens om värdet av försvarsupplysning. Det är bara det att vi inom utskottsmajoriteten i det här fallet har gått på vad Centralförbundet Folk och försvar självt önskar, under det att ni har yrkat att förbundet skall få mer pengar än det självt har begärt. Vårt förslag ligger ungefär 70 000 kr. lägre, men vi har sagt att om det behövs mer pengar så är vi också beredda att sätta till dem.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svartberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Gustavsson i Eskilstuna m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svartberg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 150
Nej - 126
Avstår - 13

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag inom
försvarsdeparte-
mentets verksam-
hetsområde*

Punkterna 6-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 10

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 459 av herrar Söderqvist och Måbrink i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 10 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 459 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 274
Nej - 15

M o m. 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkterna 11-16

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 17

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 460 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 460.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 269
Nej - 16
Avstår - 1

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

Punkterna 18-24

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Anslag till studiesociala åtgärder

§ 9 Föredrogs

Försvarsutskottets betänkande

1976/77:10 med anledning av propositionen 1976/77:56 om ändring i civilförsvarslagen (1960:74) jämte motion

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10 Anslag till studiesociala åtgärder

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1976/77:18 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser anslag för budgetåret 1977/78 till studiesociala åtgärder jämte motioner.

Regeringen hade i propositionen 1976/77:100 bil. 12 (utbildningsdepartementet) under litt. G. Studiesociala åtgärder punkterna G 1-G 7 och IV. Statens utlåningsfonder punkten IV:5 föreslagit riksdagen att

(G 1) till Centrala studiestödsnämnden m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 30 833 000 kr.,

(G 2) antaga inom utbildningsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),

(G 2) antaga inom utbildningsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1975:358) om vuxenutbildningsavgift,

(G 2) godkänna att 229 000 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1977/78 tillfördes anslaget Studiebidrag m. m.

(G 2) godkänna vad departementschefen förordat om fördelningen av inkomsterna från vuxenutbildningsavgiften m. m. på olika ändamål för budgetåren 1977/78, 1978/79 och 1979/80,

(G 2) till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 675 000 000 kr.,

(G 3) till Kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kr.,

(G 4) godkänna att 4 800 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1977/78 tillfördes anslaget Ersättning till postverket, riksbanken och riks försäkringsverket för deras

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag till studieso-
ciala åtgärder*

handläggning av studiesocialt stöd,

(G 4) till Ersättning till postverket, riksbanken och riksförsäkringsverket för deras handläggning av studiesocialt stöd för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 2 601 000 kr.,

(G 5) till Bidrag till avlönande av föreståndare vid elevhem vid gymnasieskolor m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 505 000 kr.,

(G 6) till Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 1 880 000 kr.,

(G 7) godkänna att 11 917 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1977/78 tillfördes anslaget Administration av och information om vuxenstudiestöd m. m.,

(G 7) till Administration av och information om vuxenstudiestöd m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett anslag av 1 000 kr.,

(IV:5) godkänna att 30 000 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1977/78 tillfördes anslaget Studiemedelsfonden,

(IV:5) till Studiemedelsfonden för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 806 000 000 kr.

Det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i studiestödslagen innebar bl. a.

- att det förlängda barnbidraget höjdes från 150 till 175 kr. i månaden,
- att studiebidraget höjdes från 150 till 175 kr. i månaden,
- att inackorderingstillägget höjdes från 190 till 230 kr. i månaden,
- att det behovsprövade tillägget höjdes från 130 till 150 kr. i månaden,
- att timstudiestödet höjdes från 20 till 22 kr. för studietimme samt
- att inkomstbidraget höjdes från 90 till 110 kr. för varje dygn och internatbidraget från 80 till 100 kr. för varje dygn.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1976/77:183 av herr Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen uttalade sig för och hos regeringen begärde förslag om

1. att införa studielön till alla studerande över 16 år,
2. att höja studiemedlen till 160 % av gällande basbelopp under 1977 och successivt till 180 % av gällande basbelopp senast 1980,
3. att bidragsdelen under 1977 höjdes till 25 % av studiemedlen och indexreglerades och – i syfte att införa studielön – successivt höjdes till 50 % av studiemedlen senast 1980,
4. att äktamakeprövningen avskaffades såväl vid tilldelning som vid återbetalning av studiemedel,
5. att barntillägget gjordes icke återbetalningspliktigt,
6. att inackorderingstillägget skulle utgå med 275 kr. per månad,
7. att det inkomstprövade liksom det behovsprövade tillägget skulle

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag till studieso-
ciala åtgärder*

utgå med maximalt 165 kr.,

8. att inkomstgränsen höjdes till 38 000 kr. för det inkomstprövade tillägget och till 46 000 kr. för det behovsprövade,

9. att åldersgränsen för erhållande av inkomstprövat tillägg skulle vara 16 år,

10. att vuxenstudiestödet i sin helhet skulle utgå som bidrag,

11. att åldersgränsen för erhållande av särskilt vuxenstudiestöd höjdes till 60 år,

12. att ungdomsstuderande med resväg över 80 mil beviljades tio fria hemresor per läsår och att dessa fick företagas med flyg.

1976/77:199 av herr Werner m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle uttala sig för att hos regeringen anhålla om förslag om att hälsovårdscentraler upprättades vid varje högskola och att dagens studerandehälsovårdssystem avvecklades,

1976/77:250 av herr Aspling m. fl. (s), vari hemställts

1. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts rörande en utbyggnadsplan rörande vuxenstudiestödet,

2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag vid 1977/78 års riksmöte, i enlighet med vad som anförts i motionen, till förbättrat studiestöd för gymnasiskolans elever m. m.,

3. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts rörande utredning om möjligheterna att ge tim- och dagstudiestöd till andra än löntagare,

4. att riksdagen beslutade att beloppet för timstudiestöd enligt studiestödslagen skulle utgå med 26 kr./tim. i stället för av regeringen föreslaget belopp om 22 kr./tim.,

5. att riksdagen beslutade att timstudiestöd enligt studiestödslagen skulle utgå för studietimme under vilken den studerande var närvarande och därav förlorade arbetsinkomst,

6. att riksdagen beslutade att timersättningen vid grundläggande utbildning för vuxna skulle utgöra 20 kr./tim. då arbetsinkomst förlorades och eljest 9 kr./tim.,

7. att riksdagen till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1977/78 anvisade ett i förhållande till regeringens förslag med 1 200 000 kr. förhöjt förslagsanslag om 676 200 000 kr.,

8. att riksdagen beslutade godkänna vad i motionen anförts om statsbidrag till studerandehälsovården,

9. att riksdagen till Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande för budgetåret 1977/78 anvisade ett i förhållande till regeringens förslag med 210 000 kr. förhöjt förslagsanslag om 2 090 000 kr.,

1976/77:353 av fru Wohlin-Andersson m. fl. (c),

1976/77:464 av herr Palme m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen gav

regeringen till känna vad som anförts i motionen 1976/77:496 angående studiesociala åtgärder för elever som genomgick korta, yrkesinriktade kurser i gymnasieskolan.

Anslag till studiesociala åtgärder

1976/77:685 av fru Landberg m. fl. (s),

1976/77:1083 av herr Nilsson i Järfälla m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att avslå propositionen 1976/77:100 i vad avsåg förslag att regeringen skulle ge centrala studiestödsnämnden (CSN) i uppdrag att utreda bestämmelserna för att erhålla dag- respektive timstudiestöd,

2. att timstudiestödet höjdes från 20 kr. till 26 kr.,

3. att timstudiestöd fick utgå för varje timme under vilken studerande förlorade arbetsinkomst på grund av deltagande i studiecirkel,

4. att tim- och dagstudiestöd skulle kunna utgå då den studerande måste ta ledigt från arbetet för att resa till eller från undervisningslokalen och på grund härav förlorade inkomst,

5. att inkomst- och internatbidrag fick utgå om inkomstbortfall respektive internatkostnader uppstod för en dag,

6. att särskilt vuxenstudiestöd skulle beräknas per dag, dvs. nuvarande 15-dagars respektive 30-dagarsregler slopades.

1976/77:1090 av herr Tarschys m. fl. (fp, c, m), vari hemställts att riksdagen till Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 2 050 000 kr..

1976/77:1093 av herrar Wiklund (s) och Nilsson i Norrköping (s), vari hemställts att riksdagen beslutade om sådan ändring av 8 kap. 3, 8, 23 och 26 §§ studiestödslagen (1973:349) att minimiavgiften vid återbetalning av studiemedel blev 500 kr. och att skuld som understeg detta belopp skulle betalas i sin helhet under ett år, samt

1976/77:1094 av herrar Wiklund (s) och Nilsson i Norrköping (s).

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande inkomstprövat tillägg avslå motionen 1976/77:183, yrkandena 7 och 8 i motsvarande delar och yrkandet 9, samt motionen 1976/77:353,

2. beträffande behovsprövat tillägg, inackorderingstillägg och hemresor för inackorderade elever avslå motionen 1976/77:183, yrkandet 6, yrkandena 7 och 8 i motsvarande delar samt yrkandet 12,

3. beträffande provisoriska regler om studiestöd vid kortare gymnasieutbildningar avslå motionen 1976/77:464 i motsvarande del,

4. beträffande förslag om förbättrat studiestöd för gymnasieskolans elever avslå motionen 1976/77:250, yrkandet 2. och motionen

Onsdagen den
16 mars 1977.

*Anslag till studieso-
ciala åtgärder*

1976/77:464 i motsvarande del,

5. beträffande studielön, höjning av studiemedlen och dess bidragsdel, barnstillägg och äktamakeprövning inom studiemedelssystemet avslå motionen 1976/77:183, yrkandena 1-5,

6. beträffande återbetalningsbelopp inom studiemedelssystemet avslå motionen 1976/77:1093,

7. beträffande timersättningen vid grundutbildning för vuxna avslå motionen 1976/77:250, yrkandet 6,

8. beträffande åldergränsen för särskilt vuxenstudiestöd och stödets bidragsdel avslå motionen 1976/77:183, yrkandena 10 och 11,

9. beträffande behovet av en utredning av tim- och dagstudiestöd avslå motionen 1976/77:1083, yrkandet 1,

10. beträffande dagberäkning av särskilt vuxenstudiestöd avslå motionen 1976/77:1083, yrkandet 6,

11. beträffande timstudiestödets storlek med avslag på motionen 1976/77:250, yrkandet 4, och motionen 1976/77:1083, yrkandet 2, anta det i propositionen 1976/77:100 framlagda förslaget till ändring av 5 kap. 4 § studiestödslagen,

12. beträffande tim- och dagstudiestöd under restid och minimitid för stöden avslå motionen 1976/77:250, yrkandet 5, och motionen 1976/77:1083, yrkandena 3-5,

13. beträffande utredning om finansieringen av tim- och dagstudiestöd till andra än arbetstagare avslå motionen 1976/77:250, yrkandet 3,

14. beträffande en plan för utbyggnad av vuxenstudiestödet avslå motionen 1976/77:250, yrkandet 1,

15. till Centrala studiestödsnämnden m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 30 833 000 kr.,

16. anta inom utbildningsdepartementet upprättade förslag till

a) lag om ändring i studiestödslagen (1973:349) i de delar som inte behandlats under punkten 11 ovan,

b) lag om ändring i lagen (1975:358) om vuxenutbildningsavgift,

17. godkänna att 229 000 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1977/78 tillfördes anslaget Studiebidrag m. m.,

18. godkänna vad som förordats i propositionen om fördelningen av inkomsterna från vuxenutbildningsavgiften m. m. på olika ändamål för budgetåren 1977/78, 1978/79 och 1979/80,

19. med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1976/77:250, yrkandet 7, till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 675 000 000 kr.,

20. till Kostnader för avskrivning av vissa studielån med statlig kreditgaranti för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kr.,

21. godkänna att 4 800 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag till studieso-
ciala åtgärder*

beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1977/78 tillfördes anslaget Ersättning till postverket, riksbanken och riks försäkringsverket för deras handläggning av studiesocialt stöd,

22. till Ersättning till postverket, riksbanken och riks försäkringsverket för deras handläggning av studiesocialt stöd för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 2 601 000 kr.,

23. till Bidrag till avlönande av föreståndare vid elevhem vid gymnasieskolor m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 505 000 kr.,

24. med bifall till motionen 1976/77:1090 och med anledning av regeringens förslag och motionen 1976/77:250, yrkandena 8 och 9, till Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 2 050 000 kr.,

25. beträffande ett nytt system för hälso- och sjukvård för studerande avslå motionen 1976/77:199,

26. godkänna att 11 917 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1977/78 tillfördes anslaget Administration av och information om vuxenstudiestöd m. m.,

27. till Administration av och information om vuxenstudiestöd m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett anslag av 1 000 kr.,

28. godkänna att 30 000 000 kr. av de medel som tillföll statsverket genom vuxenutbildningsavgiften och de influtna skattemedlen från de beskattade vuxenstudiestöden för budgetåret 1977/78 tillfördes anslaget Studiemedelsfonden,

29. till Studiemedelsfonden för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 806 000 000 kr.,

30. beträffande sjukpenningsskyddet vid utbildning avslå motionerna 1976/77:685 och 1976/77:1094.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande förslag om förbättrat studiestöd för gymnasieskolans elever av herrar Aspling och Karlsson i Ronneby, fru Håvik samt herrar Marcusson, Nilsson i Kristianstad, Lindström och Nilsson i Norrköping (samtliga s) vilka ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:250, yrkandet 2, och motionen 1976/77:464 i motsvarande del gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

2. beträffande återbetalningsbelopp inom studiemedelssystemet av herrar Aspling och Karlsson i Ronneby, fru Håvik samt herrar Marcusson, Nilsson i Kristianstad, Lindström och Nilsson i Norrköping (samtliga s) vilka ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1976/77:1093 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

3. beträffande timersättningen vid grundutbildning för vuxna av herrar Aspling och Karlsson i Ronneby, fru Håvik samt herrar Marcusson, Nils-

son i Kristianstad, Lindström och Nilsson i Norrköping (samtliga s) vilka ansett att utskottet bort hemställa

under 7

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:250, yrkandet 6, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

under 19

under förutsättning av bifall till reservanternas hemställan under 7 ovan

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:250, yrkandet 7, och med anledning av regeringens förslag till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 676 200 000 kr.,

4. beträffande dagberäkning av särskilt vuxenstudiestöd av herrar Aspling och Karlsson i Ronneby, fru Håvik samt herrar Marcusson, Nilsson i Kristianstad, Lindström och Nilsson i Norrköping (samtliga s) vilka ansett att utskottet under 10 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:1083, yrkandet 6, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

5. beträffande timstudiestödets storlek, tim- och dagstudiestöd under restid och minimitid för stöden av herrar Aspling och Karlsson i Ronneby, fru Håvik samt herrar Marcusson, Nilsson i Kristianstad, Lindström och Nilsson i Norrköping (samtliga s) vilka ansett att utskottet bort hemställa under 11

att riksdagen beträffande timstudiestödets storlek med bifall till motionen 1976/77:250, yrkandet 4, och motionen 1976/77:1083, yrkandet 2, samt med anledning av regeringens förslag skulle anta den lydelse av 5 kap. 4 § studiestödslagen reservanterna föreslagit,

under 12

att riksdagen beträffande tim- och dagstudiestöd under restid och minimitid för stöden med bifall till motionen 1976/77:250, yrkandet 5, och motionen 1976/77:1083, yrkandena 3–5, skulle anta av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),

6. beträffande utredning om finansiering av tim- och dagstudiestöd till andra än arbetstagare av herrar Aspling och Karlsson i Ronneby, fru Håvik samt herrar Marcusson, Nilsson i Kristianstad, Lindström och Nilsson i Norrköping (samtliga s) vilka ansett att utskottet under 13 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:250, yrkandet 3, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

7. beträffande en plan för utbyggnad av vuxenstudiestödet av herrar Aspling och Karlsson i Ronneby, fru Håvik samt herrar Marcusson, Nilsson i Kristianstad, Lindström och Nilsson i Norrköping (samtliga s) vilka ansett att utskottet under 14 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:250, yrkandet 1, gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

8. beträffande bidrag till studerandehälsovården av herrar Aspling och Karlsson i Ronneby, fru Håvik samt herrar Marcusson, Nilsson i Kristianstad, Lindström och Nilsson i Norrköping (samtliga s) vilka ansett att utskottet under 24 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1976/77:250, yrkandena 8 och 9, och med anledning av regeringens förslag och motionen 1976/77:1090 till Bidrag till hälso- och sjukvård för studerande för budgetåret 1977/78 anvisade ett förslagsanslag av 2 090 000 kr.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Studiesocialt stöd är ett av de medel samhället förfogar över för att påverka val av och genomförande av studier. En fortlöpande reformering av det studiesociala systemet framstår därför som en angelägen åtgärd.

Ett viktigt krav just nu är ett avsevärt förstärkt studiestöd för elever i gymnasieskolan och då särskilt för elever med svag föräldrakonomi. Detta krav tas upp i en motion från den socialdemokratiska gruppen. Vi anser att de inkomst- och behovsprövade tilläggen grundligt bör omkonstrueras så att de återfår sin avsedda uppgift att aktivt påverka rekryteringen till gymnasiala studier. Det är viktigt att man nu beaktar den situation som framför allt de ungdomar som inte längre bor hemma befinner sig i. Dessa ungdomar har ett särskilt behov av studiestöd. Vi beklagar att regeringen inte, i samband med att den gett studiestödsutredningen i uppdrag att med förtur lägga fram förslag om avveckling av äktamakeprövningen, bedömt det lika angeläget att snabbt åstadkomma förbättringar i studiestödet för elever i gymnasieskolan som kommer från familjer med svag ekonomi. Inom den socialdemokratiska gruppen har vi bedömt den här frågan som mycket viktig.

I en annan reservation berörs vissa problem avseende återbetalning av studiemedel vilka har samband med de senaste årens snabba förändring av basbeloppet. För att förhindra att återbetalningen av småskulder sprids ut under alltför lång tid har bestämmelserna om återbetalning försetts med vissa undantagsregler. Dessa undantagsregler leder – med nuvarande höga basbelopp – till utfall som, i synnerhet för korttidsstuderande, inte är önskvärda och som strider mot intentionerna med de återbetalningsregler som infördes 1974, nämligen att återbetalningarna inte skulle vara oskäligt betungande. Även centrala studiemedelsnämnden har uppmärksammat det här problemet. Vi föreslår i reservationen att regeringen till nästa års riksmöte skall återkomma med förslag i frågan. Detta krav avvisas dock helt av utskottsmajoriteten, vilket är märkligt. Detta är ett akut problem som måste lösas nu.

Den socialdemokratiska regeringen föreslog till 1975 års riksdag en betydande satsning på studiefinansieringen för vuxna. Förslaget, som också godkändes av riksdagen, innebar att särskilda stödformer infördes. En fortsatt utbyggnad av insatserna inom vuxenutbildningen är enligt vår uppfattning mycket angelägen. Det gäller att möta behoven inom

studie- och utbildningsorganisationen i fråga om insatser för uppsökande verksamhet samt studiestöd. Syftet måste vara att med utgångspunkt i erfarenheterna från arbetslivet anpassa studiestöden så att de grupper som har kort utbildning och svåra arbetsförhållanden, exempelvis de med oregelbundna arbetstider, i större utsträckning skall få del av samhällets stöd till vuxenutbildningen. Mot bakgrund av erfarenheter av efterfrågan på de olika studiestöden som numera vunnits bör tiden vara mogen för en mera långsiktig planering av den fortsatta utbyggnaden av vuxenstudiestödet. Detta är inte minst viktigt för att nå den avsedda effekten med den nya högskolereformen. Stora grupper av nya studerande söker sig till högskolan. Skall de nya rekryteringsreglerna få en varaktig effekt kräver detta också studiesociala åtgärder. De särskilda vuxenstudiestöden spelar här en betydelsefull roll.

Förslagen från SVUX och FÖVUX bör kunna ge vägledning för en sådan plan, som bör innefatta en bedömning av reformbehov och finansiering. Därvid bör man överväga såväl en höjning av avgiften som en utvidgning av dess underlag. Planen bör föreläggas nästa års riksmöte.

Särskilt mot bakgrund av de ökade resurser som successivt kommer att kunna användas för vuxenstudiestöd är det angeläget att man gör upp en plan för utbyggnaden. Vi finner det helt logiskt att det nu sker en ytterligare precisering av utbyggnadstakten för stöden. Även detta krav avvisas av majoriteten, vilket är beklagligt. Det är farligt med den låt-gå-politik som borgerligheten därmed ger sig in på.

Även när det gäller vuxenutbildningsavgiften har vi en reservation. Denna avgift betalas enbart på löntagarnas medel, medan egenföretagarna ej betalar någon avgift. Likväl föreslår nu den borgerliga regeringen att medel för uppsökande verksamhet, som helt finansieras med vuxenutbildningsavgiften, skall kunna utgå även till företagarsorganisationer. Detta förslag vore logiskt endast om egenföretagarna hade att erlägga vuxenutbildningsavgift. Den av regeringen föreslagna ordningen innebär att löntagarnas medel kommer att förbrukas för företagarnas ändamål.

Den borgerliga regeringen har vidare annonserat ett uppdrag till centrala studiestödsnämnden om möjligheterna att ge tim- och dagstudiestöd till andra grupper än löntagarna. Samma brist på logik präglar detta förslag. Uppdraget bör därför även innefatta att lägga fram förslag om erforderlig finansiering, för egenföretagare via vuxenutbildningsavgift och för övriga via statsmedel.

Regeringens budgetförslag innebär att man accepterat CSN:s förslag om *utökning* av antalet tim- och dagstudiestöd. Däremot har man föreslagit endast en blygsam höjning av timstudiestödets belopp, från 20 till 22 kr. per timme.

Som redovisas i CSN:s anslagsframställning kommer det föreslagna beloppet för timstudiestöd att ligga under 1976 års genomsnittliga timförtjänst. Erfarenheterna pekar på att man med den av regeringen föreslagna bidragsnivån inte får den avsedda rekryteringseffekten bland t. ex. skiftarbetare och andra anställda med oregelbundna arbetstider.

*Anslag till studieso-
ciala åtgärder*

CSN har därför föreslagit en höjning av timstudiestödet till 30 kr. per timme, alltså i stort sett en anpassning till det genomsnittliga löneläget för de grupper som stödet i första hand är avsett för. Starka skäl talar för en sådan åtgärd.

Konsekvensen skulle emellertid då för nästa budgetår bli en mer begränsad utvidgning av antalet timstudiestöd. Vi förordar därför att man genomför anpassningen i två etapper. För 1977/78 bör timstudiestödet utgå med 26 kr. per timme. Vidare bör tim- och dagstudiestöd kunna utgå även under tid för resa till och från studielokalen i de fall resan föranlett inkomstbortfall.

Det finns skäl att också göra andra ändringar i regelsystemet, om stöden skall kunna stimulera till studier i den utsträckning som förutsatts vid stödens tillkomst. Sålunda bör tiotimmarsbegränsningen slopas.

Erfarenheterna visar att stora grupper inte kan erhålla timstudiestöd på grund av den s. k. tiotimmarsregeln. Det kan i en del fall bero på att arbetsgivaren förändrar arbetstiderna eller på att frånvaron på grund av sjukdom gör att den studerande inte kommer upp till tio timmar. Exempelvis kan en studerande ha planerat in att 13 timmar av studietiden skall ge rätt till timstudiestöd, men på grund av förhållanden som här angetts får han 9 timmar i förlorad arbetsförtjänst. Han förlorar därmed hela studiestödet till följd av tiotimmarsregeln.

De nuvarande reglerna innebär att fackföreningarnas studieorganisations- och uppsökare och cirkelledare försätts i en ohållbar situation när det gäller både information och administration men också i förhållande till studiecirkeledtagarna. För många studerande innebär tiotimmarsgränsen en betydande ekonomisk förlust, och för fackföreningen medför den en onödig administrativ belastning.

Med hänsyn till att timstudiestödet i första hand är avsett för anställda med skiftarbete och oregelbunden arbetstid och i övrigt besvärliga arbetsförhållanden är det angeläget att tiotimmarsgränsen slopas. Detta är också vad CSN föreslog i sin anslagsframställning. Förslaget grundade sig på skrivelser från flera vuxenutbildningsnämnder samt hemställan från LO om ändring av tiotimmarsgränsen. Den borgerliga regeringen har emellertid gått emot dessa förslag, och därmed har den också motsatt sig ett angeläget krav från LO.

Liksom CSN anser vi det rimligt att en uppräknings sker även av timersättningen vid grundutbildning för vuxna. Det är angeläget att detta stöd följer utvecklingen beträffande vuxenstudiestödet. Timersättningen för vuxna bör därmed höjas till 20 kr. resp. 9 kr. per timme.

Beträffande dagberäkning av särskilt vuxenstudiestöd har erfarenheterna redan visat att beräkningen i 15- resp. 30-dagarsperioder medför att vissa vuxenstuderande inte får täckning för hela sitt inkomstbortfall under studieperioden. Därför har CSN föreslagit en övergång till dagberäkning. Regeringen har i budgetpropositionen avvisat CSN:s förslag.

Vi föreslår för vår del att studiestödslagen ändras så, att särskilt vuxenstudiestöd skall beräknas per dag och utgå för hela studietiden. Det

är en rättvisefråga att samma utbildningsform skall berättiga till ett enhetligt studiestöd, oberoende av hur kurstiden läggs ut.

Beträffande den sista reservationen, om studerandehälsovården, har den borgerliga regeringen helt avvisat en höjning av statsbidraget, trots att socialstyrelsen, som är tillsynsmyndighet för verksamheten, föreslagit en höjning till 19 kr. resp. 13 kr. per studerande. Nu har det här misstaget något rättats till i utskottet, men höjningen är inte tillräcklig. Eftersom de kostnader de studerande själva måste bära för sin hälso- och sjukvård fortlöpande ökat, anser vi att bidraget bör räknas upp med belopp som i stort motsvarar löne- och prisökningar för verksamheten. Detta är ett viktigt krav, om studerandehälsovården skall kunna fungera på ett riktigt sätt.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till reservationerna 1-8 av herr Aspling m. fl. vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 18.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Det statliga studiehjälpsystemet har sedan det initierades 1918 haft två uttalade mål: att underlätta tillträdet till studier för studerande från mindre bemedlade familjer och att allmänt förbättra de studerandes ekonomiska villkor. Det hystes också förhoppningar om att studiemedelssystemet skulle bryta den sociala snedrekryteringen till den högre utbildningen.

Trots att allt fler människor, framför allt då unga människor, nu har formell rätt till ökad utbildning är den sociala snedrekryteringen till den högre och särskilt till den längre, sammanhållna utbildningen stor. Detta visar flera undersökningar, t. ex. den av statistiska centralbyrån under 1976 publicerade där man bl. a. konstaterar:

”Av samtliga akademikerbarn födda under andra hälften av 1940-talet påbörjade uppskattningsvis ca 80 % studier vid universitet och högskolor. Motsvarande andel för arbetarbarn är ca 10 %.”

I samma undersökning visar man social rekrytering till olika typer av utbildning. Man konstaterar: ”Olika studieinriktningar har olika social rekrytering. Den största förändringen av den sociala rekryteringen har skett vid de filosofiska fakulteterna, medan rekryteringen till många spärade utbildningar har varit relativt oförändrad. Utbildning med stor andel av akademiker- och högre tjänstemannabarn är bl. a. medicinsk, odontologisk och teknisk utbildning samt civilekonomutbildning. Andelen arbetarbarn är högst vid socialhögskola och ämnesläroverutbildning.”

I viss utsträckning torde denna snedrekrytering bero dels på utslagningseffekterna i den grundläggande utbildningen, dels på att barn med akademiskt utbildade föräldrar i sin hemmiljö stimuleras till studier på annat sätt än arbetarbarn.

Allt detta visar att den sociala snedrekryteringen fortfarande är kraftig och att målsättningen med det nuvarande studiemedelssystemet inte alls har uppfyllts. Dagens lånsystem innebär inte bara att den studerande drar på sig stora skulder. Under studietiden måste den studerande leva på en standard långt under genomsnittet. Dagens maximala studielån

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag till studieso-
ciala åtgärder*

inkl. bidragsdelen motsvarar en månadslön på mindre än 2 500 kr.

Studiemedel utgår f. n. med maximalt 140 % av basbeloppet. För att i någon mån höja de studerandes standard föreslår vänsterpartiet kommunisterna en omedelbar höjning av studiemedlen till 160 % av basbeloppet och en vidare successiv höjning till 180 %. Ursprungligen var bidragsdelen 25 % av totalbeloppet. Eftersom denna del inte var indexreglerad, har den successivt sjunkit och är f. n. omkring 14 %. Vi menar att bidragsdelen omedelbart bör höjas till 25 % av studiemedelsbeloppet och indexregleras.

Nuvarande lånesystem måste förändras till ett studielönesystem. Det har vänsterpartiet kommunisterna många gånger tidigare anfört. Vi menar också att studielön bör införas för alla studerande över 16 år. Om studielön infördes, skulle förmodligen problemet med den sociala snedrekryteringen lösas och andelen arbetarbarn bland både de vuxenstuderande och ungdomsstuderande vid skolor och högskolor öka.

Studielönesystemet skulle kunna införas genom successiva höjningar av studiemedlens bidragsdelsandel i totalbeloppet.

Dagens lånesystem har andra gravt diskriminerande effekter. Den s. k. äktamakeprövningen, som regeringen i budgetpropositionen föreslår symboliskt mildrad, hindrar särskilt kvinnorna att påbörja studier. Vänsterpartiet kommunisterna menar att rätten att studera inte skall vara avhängig av makes eller makas benägenhet att ekonomiskt medverka till dessa studier. Därför måste äktamakeprövningen avskaffas, och det behöver man inte göra i etapper. En annan stor orättvisa i det nuvarande systemet är att barntilläggen är återbetalningspliktiga och behovsprövade. Den allmänna synen att staten skall ta ett växande ansvar för kostnaden för barnens uppehälle bör förstås också gälla här, och därför skall inte heller denna del vara ett lån. Barntilläggen bör utgå i form av icke återbetalningspliktiga studiemedel.

Trots att, som jag sagt tidigare, de studerandes ekonomiska nivå är låg måste de genom obligatoriska avgifter själva betala merparten av sin hälsovård. Det är fel att en viss grupp, i detta fall de studerande, själv skall bekosta sin sociala service. Det är en uppgift för samhället som helhet och inte en uppgift för enskilda individer eller grupper. Vänsterpartiet kommunisterna menar att det skall finnas en företagshälsovård vid varje högskola och att den skall vara öppen för alla som är verksamma där.

De krav som förts fram i motion 183 är inga nymodigheter för kamraren, men kraven är fortfarande livsviktiga för de studerande om man har ambitionen att ge alla ungdomar ekonomisk möjlighet att studera. Och dessa krav måste tillgodoses om man skall kunna komma till rätta med den sociala snedrekryteringen och om jämlikhet skall kunna uppnås mellan ungdomar från skilda sociala miljöer.

Det är på sitt sätt fascinerande att studera socialförsäkringsutskottets betänkande nr 18.

Förra året var det socialdemokraterna, ofta med hjälp från moderaterna, som sade nej till förbättringar som föreslogs från vpk och i vissa fall

också centern och folkpartiet. Jag tänker bl. a. på förslaget att vuxenstudiestödet skulle byggas ut enligt SVUX och FÖVUX förslag. Det kravet reste förra året vpk, centern och folkpartiet. Och det bromsades av socialdemokraterna. Nu reser socialdemokraterna det här kravet, och nu bromsas förslaget av centern och folkpartiet, som förra året tillsammans med vpk kämpade för det. Det är ofta liktydiga argument som framförs både i motionerna och i avslagen – det är bara det att rollerna är ombytta. Det man krävde förra året avslår man nu. De som får sitta emellan i det här ojunga spelet, som jag upplever det, är förstås de studerande, och det är beklagligt.

Förra året var det socialdemokraterna som hänvisade till sittande utredningar, och nu är det de borgerliga partierna som undviker att ta ställning till bra förslag.

För något år sedan kunde folkpartiet – jag hoppas att det finns någon folkpartist närvarande här i kammaren – förena sig med vpk i kravet på att bidragsdelen av studiemedlen skulle uppgå till de ursprungliga 25 procenten och att man skulle åstadkomma en värdesäkring av studiestödet. Även centern tyckte att bidragsdelen skulle höjas en bit upp – jag tror det var till 18 %. Nu är vpk ensamt om att yrka på en 25-procentig bidragsdel och en indexreglering. Vilka skäl är det som har gjort att centern och folkpartiet i dag kan acceptera en bidragsdel på bara 14 %? Vilka förändringar har skett som gör att de kan backa så otroligt långt?

I år plussar socialdemokraterna på med en krona här och en krona där för att åstadkomma marginella förbättringar, men inget parti förutom vpk kräver grundläggande och nödvändiga förbättringar inom studiefinansieringssystemet. För att bryta den sociala snedrekryteringen och för att garantera de studerande en rimlig standard måste de krav som vpk rest tillgodoses.

Utskottet, nu med borgerlig majoritet, avstyrker vpk-kraven på bl. a. studielön, uppräknig av bidragsdelen till 25 %, avskaffande av äktamakeprövningen samt en höjning av studiemedlen till 160 %. Vi kräver också att vuxenstudiestödet skall utgå i sin helhet som bidrag. Detta nödvändiga krav avslås med hänvisning till att utredning pågår. Det var socialdemokraterna som förra året avtog vpk-kraven med i stort sett samma argument men ofta med hjälp av de borgerliga partierna, förstås. Nu är det de borgerliga partierna med i stort sett samma hänvisning som avslår kraven.

Och jag upprepar: Det är de studerande, ofta barn från arbetarklassen och vuxenstudierande, som får sitta emellan och lida av den saktfärdighet i insikt som både borgerliga och socialdemokratiska politiker har när det gäller nödvändigheten av att helt förändra studiefinansieringssystemet så att syftet med bl. a. 1964 års sociala reform, nämligen att ge alla ungdomar ekonomisk möjlighet att studera, kan bli verklighet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionerna 183 och 199.

Onsdagen den
16 mars 1977

Anslag till studiesociala åtgärder

Fröken ROGESTAM (c):

Herr talman! Det är med tillfredsställelse som utskottet i år kan konstatera en kraftig satsning på det studiesociala området. Regeringens förslag innebär en uppräknig med inte mindre än 413 miljoner. I sina förslag har regeringen framför allt prioriterat två områden, nämligen studiehjälpen till gymnasieeleverna och stödet till de vuxenstuderande.

På studiehjälpens område föreslås nu en höjning av studiebidraget från 150 till 175 kr. per månad, av det behovsprövade tillägget från 130 till 150 kr. per månad, av inackorderingstillägget från 190 till 230 kr. per månad och av resetillägget till högst 255 kr. för avstånd om 45 km. Samtidigt föreslås höjning av den inkomstgräns, vid vilken det inkomstprövade tillägget utgår med maximalt belopp eller med 75 kr. per månad, från 32 000 till 35 000 kr. och av den inkomstgräns som inte får överstigas för att behovsprövat tillägg skall kunna utgå från 31 000 till 35 000 kr. Vidare skall enligt propositionen mildare regler gälla för reduktion av studiehjälp under den tid då den studerande uppstår praktisklösn o. d. Slutligen föreslås att återbetalningspliktiga studiemedel skall kunna utgå med 4 500 kr. per läsår i stället för som f. n. 4 200 kr. och att generösare regler där skall kunna tillämpas vid behovsprövningen.

Det är klara förbättringar som görs över hela området. Dessutom har studiestödsutredningen, som senare i år kommer med ett principiellt betänkande, bl. a. till uppgift att se över dessa frågor. Utskottet har därför inte nu ansett det möjligt att föreslå mer långtgående förbättringar som krävts bl. a. i motion 183 av herr Werner m. fl.

Låt mig bara i det här sammanhanget göra det tillägget att utskottet har förståelse för de lättnader i bestämmelserna som krävs i motion 353 av fru Wohlin-Andersson. Men utskottet vill samtidigt understryka att det står kvar vid den tidigare redovisade uppfattningen, att sambandet mellan detta tillägg och det statliga bostadsbidraget till barnfamiljer bör finnas kvar. Om en ändring skall göras, bör den alltså göras på båda dessa tillägg och då rimligen först när det gäller bostadstillägget.

I motion 250 av de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet krävs att studiestödsutredningen skall föreslå förbättringar för gymnasieeleverna vid en sådan tidpunkt att proposition i frågan kan föreläggas riksdagen vid nästkommande riksmöte. Låt mig här påminna om att när riksdagen våren 1974 enhälligt beslöt att begära en utredning av de studiesociala frågorna dröjde det 16 månader innan det dåvarande socialdemokratiska statsrådet fann för gott att tillsätta den begärda utredningen. Det är alltså ett senkommet intresse som socialdemokraterna här visar för att få till stånd förbättringar för gymnasieeleverna. Men det är ändå glädjande att det nu har redovisats.

Jag delar motionärernas uppfattning att en förstärkning av studiestödet för gymnasieeleverna tillhör studiestödsutredningens viktigaste uppgifter, och jag anser liksom de att man här måste göra en radikal förbättring för att kunna leva upp till tidigare beslut och löften. Från centerns sida har vi länge och ihärdigt hävdats att det, oavsett ekonomisk och social

bakgrund och geografisk bostadsort, måste vara möjligt att få studera.

Nu är det viktigt att studiestödsutredningen får fram sitt principiella betänkande, så att man sedan kan ta itu med det konkreta arbetet på olika delfrågor. Jag utgår ifrån att utredningen så snabbt som möjligt kommer att lägga fram sina konkreta förslag. Men, som sagt, om det socialdemokratiska intresset funnits på ett tidigare stadium hade utredningen sannolikt redan i dag kunnat presentera ett förslag.

Regeringen beslöt den 3 februari 1977 att även ungdomar under 20 år, som senast den 31 december 1977 inom gymnasieskolan påbörjar kurs om högst 10 veckor, skall kunna få utbildningsbidrag. Det bidraget är i sig betydligt förmånligare för eleverna än det provisoriska bidrag som krävs i motion 464 av herr Palme m. fl. Socialdemokraterna i utskottet har också helt konsekvent lämnat det kravet i motionen och anslutit sig till regeringens förslag. Bidraget är i nuläget tidsbegränsat t. o. m. utgången av år 1977, men det finns all anledning att förutsätta att denna typ av korta kurser kommer att fortsätta inom gymnasieskolans ram. I vilka former det skall ske kommer emellertid regeringen att ta ställning till med ledning av de erfarenheter man får under den här perioden. I det sammanhanget kommer man naturligtvis även att ta ställning till de studiesociala villkorens utformning i fortsättningen.

De områden som berörs i motionerna under avsnittet studiemedel ligger alla inom det avsnitt som behandlas av studiestödsutredningen. Utredningen kommer, som jag tidigare sagt, att presentera ett principiellt betänkande senare i år. Bl. a. många av de krav som tas upp i vpk-motionen är av den principiella räckvidden att de bör övervägas, och enligt utredningens direktiv övervägs, inom utredningen. Det finns i avvaktan på utredningens kommande betänkande ingen anledning att ta upp en sakk Diskussion i de frågorna nu.

Några yrkanden, t. ex. det i reservationen 2 angående en justering i återbetalningsreglerna, är av den arten att de ingår i den typ av prioriteringar som regeringen regelmässigt gör i samband med budgetarbetet. Socialdemokraterna vill nu göra en beställning inför nästa års budget. Majoriteten räknar med att regeringen överväger detta liksom andra angelägna krav från CSN och presenterar sin prioritering i nästa års budget. Någon skillnad det kommande budgetåret blir det inte för låntagarna – vare sig riksdagen går på utskottets eller på reservanternas förslag.

När det gäller studiestödet till grundutbildning för vuxna har departementschefen förordat att man skulle förstärka stödet genom att timersättning skulle kunna utgå för högst 28 timmar i veckan och, om särskilda skäl finns, för ett högre antal timmar än som motsvarar 40 veckors heltidsundervisning. Även annan vuxen hemarbetande skall ha rätt till den timersättningen. Kostnaderna för de av departementschefen föreslagna förbättringarna beräknas till 1,9 milj. kr. Utskottet har stannat för att det här är en riktig prioritering och att man inte har möjlighet att, såsom begärs i reservationen 3, göra någon ytterligare uppräknings i form av höjd timersättning.

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag till studieso-
ciala åtgärder*

Vuxenstudiestödet hälsades när det infördes för några år sedan med stor tillfredsställelse av samtliga partier. Det var ett steg i rätt riktning, ett försök att i praktiken ge vuxna en möjlighet att studera. Det markerade en viljeinriktning att inte bara formellt öppna möjligheterna för vuxna att studera på högskolor och i studieförbundens regi, utan även ställa ekonomiska resurser till förfogande för att göra detta praktiskt möjligt. Till årets riksmöte finns ett antal motioner väckta om ändring i reglerna för tilldelning av studiestöd. Samtidigt måste man konstatera att vi hittills bara har en kort periods erfarenhet av hur vuxenstudiestödet har fungerat. Det finns alltså, enligt majoritetens uppfattning, anledning att avvakta ytterligare något innan man vidtar förändringar. Vissa regler hänger dessutom samman med de regler som f. n. gäller för studiemedel, och där bör man alltså avvakta studiestödsutredningens kommande förslag. Detta gäller bl. a. en övergång till dagberäkning vid tilldelning av vuxenstudiestöd.

I propositionen föreslås vissa uppräknningar när det gäller timstudiestödet, inkomstbidraget och internatbidraget. Samtidigt har departementschefen meddelat att han avser föreslå regeringen att CSN får i uppdrag att skyndsamt utreda möjligheterna att ge tim- och dagstudiestöd till andra grupper än löntagare och att han i samband därmed tänker förordna att CSN, mot bakgrund av hittillsvarande erfarenheter, gör en översyn av reglerna för tim- och dagstudiestöd.

Den beställning som statsrådet avser göra är glädjande. Den nuvarande majoriteten har, ända sedan tim- och dagstudiestöden infördes, krävt att även andra grupper än löntagare skall kunna få del av dem. Stöden är avsedda att ge människor med kort utbildning en möjlighet att studera och att utnyttja de möjligheter som i dag står till buds men som tidigare inte har funnits. I grupperna hemarbetande, lantbrukare, fiskare och småföretagare finns det många som har kort utbildning och behöver den här formen av studiestöd för att kunna utnyttja de erbjudanden som samhället i dag ger. Det är alltså med stor tillfredsställelse vi noterar den här beställningen. Utskottet förutsätter att regeringen lägger fram förslag om finansiering av stöden samtidigt som man presenterar en konstruktion för hur tim- och dagstudiestöden skall kunna utgå till andra än löntagare. Det finns alltså ingen anledning att till CSN överlämna ett utredningskrav på hur finansieringen skall ske. Den avvägningen måste regeringen göra.

I samma motion krävs en plan för utbyggnaden av vuxenstudiestödet. Låt mig i det sammanhanget erinra om, liksom fru Lantz gjorde tidigare, att från center- och folkpartihåll har vi under två år krävt en plan för utbyggnaden. Hela tiden har vi fått beskedet från den socialdemokratiska sidan att det inte finns något behov av en plan. Regeringen kommer att föreslå en utbyggnad varje år, i budgetarbetet, har man sagt. Nyheten i år är att det faktiskt finns en plan, nämligen en plan för finansieringen av vuxenstudiestödet i fortsättningen. Departementschefen redogör i budgetpropositionen för hur han räknar med att under de kommande

tre åren finansiera en utbyggnad av vuxenstudiestöden. I år finns alltså för första gången, det som socialdemokraterna hittills har yrkat avslag på, nämligen en plan för hur den här utbyggnaden av vuxenstudiestöden skall finansieras de närmaste åren. Däremot finns, som vi ser det, inte någon anledning att nu binda sig för hur mycket av de här pengarna som skall utnyttjas för de långa vuxenstudiestöden och hur mycket som skall utnyttjas för tim- och dagstudiestöd. Där finns det bl. a. anledning att avvakta erfarenheterna från den nya högskolan.

När det gäller studerandehälsovården föreslår utskottet ett jämfört med departementschefens förslag med 170 000 kr. förhöjt anslag. Det gör vi med hänsyn till att den välbehövliga reformeringen av studerandehälsovården inte som man tidigare beräknat kunde ske i samband med högskolepropositionen utan kommer först under nästa budgetår. Utskottet har då funnit det rimligt att göra en uppräknings som motsvarar vad som skett tidigare år; detta för att inte kostnadsökningen för de studerandes organisationer skall bli alltför stor. Vi anser från utskottsmajoritetens sida att det är viktigt att ett förslag till ny organisation av studerandehälsovården kan läggas fram för riksdagen snarast möjligt och att man i det tar hänsyn till den kostnadsövertäckning som har skett och gör en annorlunda bidragskonstruktion. De studerande skall självfallet ha samma service som andra medborgare i samhället.

Låt mig, herr talman, avslutningsvis säga några ord om vissa sjukpenningfrågor vid vuxenstudier och arbetsmarknadsutbildning. De problem som tas upp i motionerna kommer att behandlas vid den översyn av bestämmelserna beträffande stödet vid sjukdom för deltagande i arbetsmarknadsutbildning som regeringen gett riksförsäkringsverket i uppdrag att genomföra. Verket kommer enligt uppgift att lägga fram vissa förslag redan under våren 1977. Utskottet anser därför att det nu inte finns skäl att vidta någon åtgärd med anledning av de här motionerna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i dess helhet i betänkandet nr 18.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Fröken Rogestam vill ge sken av att det sker en rad förbättringar på det studiesociala området i år, men så är inte fallet. Jag förstår att det är en svår uppgift för fröken Rogestam att försvara regeringens proposition om studiesociala åtgärder. Den borgerliga utskottsmajoriteten har inte heller i något viktigare avseende förbättrat situationen för de studerande. Det är endast när det gäller studerandehälsovården som utskottsmajoriteten har tillstyrkt ett något högre bidrag än departementschefen, men det räcker inte för att man skall hålla nuvarande standard inom den verksamheten.

Jag tror att fröken Rogestam är medveten om vad som stod i SFS tidning för en tid sedan: Sjuk- och hälsovården för de högskolestuderande blir i budgetpropositionen föremål för en skandalös behandling.

Nu har utskottsmajoriteten delvis rättat till det här. Det är naturligtvis

bra, men det är inte tillräckligt. Man skulle ha tagit ytterligare ett steg.

I övrigt visar de borgerliga en negativ inställning till vissa andra frågor. Fröken Rogestam och utskottsmajoriteten säger fortfarande nej till en plan för utbyggnad av vuxenstudiestödet som vi föreslår. Vi menar att mycket talar för att man just nu gör en långsiktig planering av verksamheten. Det är riktigt att sådana här krav har avslagits tidigare år, men vuxenutbildningen har pågått under ett antal år och vi har nu fått erfarenheter att bygga på för den framtida verksamheten. Därför är det nu rätt tillfälle att upprätta en plan för vuxenutbildningen. Särskilt mot bakgrund av de ökade resurser som skall tillföras vuxenutbildningen finns det starka skäl för en bestämd inriktning av denna utbildning.

När det gäller vuxenutbildningsavgiften försvarar fröken Rogestam den ordningen att löntagarnas medel skall förbrukas för företagarnas ändamål. Det riktiga måste ju vara att även företagarna betalar till en reform som de begagnar sig av. I dag delar man alltså på löntagarnas bekostnad. Detta visar ju på vilken sida fröken Rogestam står. Hon säger att regeringen skall bedöma den här frågan. Men det riktiga hade varit att CSN hade fått detta uppdrag, när man nu skall utreda själva studiestöden.

Även när det gäller de övriga krav som vi har i reservationerna – om timstudiestödets belopp, tiotimmarsregelns upphävande, timersättning för vuxna, dagberäkningen av särskilt vuxenstudiestöd, återbetalningsbeloppen inom studiemedelssystemet – intar de borgerliga en avvisande hållning. Det är naturligtvis bra att utreda ibland, men det får inte innebära stagnation i reformerna. Uppstår det akuta problem – orättvisor som delvis har skapats av utvecklingen – måste man helt naturligt ingripa för att rätta till dessa misstag. Dessutom bör man höja de olika bidragen så att de följer en tidigare bestämd nivå. Det tycker jag är riktigt.

Förstärkt studiestöd till elever i gymnasieskolan med svag föräldrakonomi tycker vi nog är minst lika angeläget som en avveckling av makeprövningen. Vi menar därför att båda frågorna borde utredas med förtur av utredningen.

Jag ser t. o. m. en skillnad i de båda förslagen. Vårt förslag om studiestöd gäller elever med svag föräldrakonomi, medan avveckling av makeprövningen framför allt gynnar välbärgade personer. Jag tycker nog att stödet till eleverna i gymnasieskolan är något viktigare.

Fru Lantz säger att vi plussar på en krona här och en krona där. Men jag menar att våra förslag är väl motiverade, och jag tycker nog att fru Lantz har läst litet slarvigt. Vi har följt CSN:s anslagsframställning, och jag tror att CSN har träffat ganska rätt i sina krav.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Fröken Rogestam säger att det har skett klara förbättringar av de studerandes ekonomiska situation. Om det har skett förbättringar, så är de ytterst marginella. Jag vill påstå att förbättringarna inte ens täcker de kostnadsförändringar som de studerande har haft och som inträffat sedan förra året.

Vidare säger fröken Rogestam att det inte finns någon anledning att ta upp till diskussion västerpartiet kommunisternas krav på bl. a. studielön därför att en utredning arbetar med denna fråga. Men riksdagen kan ju inte rimligen avhålla sig från att fatta nödvändiga beslut i syfte att uppfylla tidigare reformers intentioner. Det finns belagt i många utredningar att den sociala snedrekryteringen är oerhört stor. Vi vet att det bara är 10 % av barnen från arbetarklassen som påbörjar studier vid universitet och högskolor, medan det är 80 % av akademikerbarnen. Vill man komma till rätta med denna sociala snedrekrytering, så måste man också vidta åtgärder. Då får det, menar jag, inte sitta utredningar i vägen för detta.

Det finns alltså all anledning att ta upp en sakdiskussion i t. ex. studielönsfrågan – om man vill förändra studiefinansieringen från att vara ett lånesystem till att vara ett lönesystem.

Vad är det som gör att centern och folkpartiet nu kan acceptera att bidragsdelen ligger på 14 %, när man så sent som för något år sedan var med och slogs – i diskussioner i utskott och i reservationer – för en 25-procentig bidragsdel, som dessutom skulle värdesäkras? De förbättringar som vi kan läsa om i det här betänkandet motsvarar inte alls det krav som vi hade tillsammans för något år sedan.

Är det riktigt att man som studerande skall leva på en sådan nivå att man klarar studier och familj på 2 500 kr. i månaden? Det är vad man får, om man räknar samman de olika stöd som finns.

Sedan säger fröken Rogestam att det finns en plan för finansieringen av vuxenstudiestödet. Det är väl i och för sig bra att det finns en plan för finansieringen, men varför kräver man inte i år det som man tillsammans med vpk krävde förra året, nämligen att antalet vuxenstudiestöd skall vara detsamma som föreslås i SVUX och FÖVUX? Det finns liksom ingen konsekvens i det här agerandet.

Konsekvens finns inte heller hos herr Nilsson i Kristianstad, eftersom han i dag kräver det som han förra året var med och avtog. Herr Nilsson anklagar de borgerliga partierna för att de intar en avvisande hållning. Det är riktigt att de borgerliga partierna i mycket har en avvisande hållning, men herr Nilsson glömmer bort sig själv i den kritiken. Han glömmer bort att han själv avvisade samma krav förra året med samma motivering. Vad är det egentligen som föranleder socialdemokraterna att i år motionera om det som man tidigare avslagit? Jag tänker då närmast på planen för utbyggnad av vuxenstudiestödet.

Fröken ROGESTAM (c):

Herr talman! Det är en kostnadsövertalning, säger herr Nilsson i Kristianstad, när det gäller studerandehälsovården. Det är riktigt – den har pågått i tio år, minst! Det hoppas jag skall kunna rättas till när ett förslag om reformering av studerandehälsovården föreläggs riksdagen under nästa budgetår. I år har vi gjort en uppräknings i utskottet som motsvarar kostnadsfördraget; jag medger att den uppräknings inte fanns

Onsdagen den
16 mars 1977

Anslag till studiesociala åtgärder

med i budgetpropositionen.

Sedan tycker jag att herr Nilsson skall erkänna att det i propositionen finns en plan för finansieringen av vuxenstudiebidraget framöver och att det är ett steg längre än vad socialdemokraterna tidigare var beredda att gå. Det har i år gjorts en ordentlig satsning på tim- och dagstudiestöden som gör att man nu är uppe i FÖVUX och SVUX planeringstal. Därför finns det, som jag ser det, anledning att göra en motsvarande statsning på det långa studiestödet nästa år. Sedan bör man mot bakgrund av de erfarenheter man fått bättre kunna avgöra inriktningen av den fortsatta utbyggnaden.

När det gäller makeprövningen har hittills alla partier, såvitt jag vet, principiellt uttalat sig för att den prövningen skall slopas. Vad regeringen nu har föreslagit är en stegvis avveckling. Det var ett angreppssätt på den här problematiken som i varje fall förra året socialdemokrater och centerpartister var helt överens om. Är det någon som ändrat sig i år är det alltså inte centerpartisterna.

De krav som vpk har fört fram i fråga om studiemedlen – det gäller studielön, successiv höjning av studiemedlen i förhållande till basbeloppet, höjning av bidragsdelen m. m. – ingår alltihop som delar i den utredning om det studiesociala stödet som en enig riksdag begärde 1974. Sedan tog det visserligen 16 månader innan det dåvarande statsrådet tillsatte den, men när vi nu befinner oss i en situation där den här utredningen bara om några månader skall lägga fram sitt förslag tycker jag att det är rimligt att man avvaktar det förslaget, innan riksdagen går in och gör några uttalanden i de här frågorna.

Var finns logiken när det gäller att använda löntagarnas pengar till arbetsgivarorganisationer och andra än löntagare? frågade herr Nilsson. Den logiken finns i varje fall inte hos socialdemokraterna. Vi använder i årets budget 115 milj. kr. av löntagarnas pengar till andra åtgärder än direkta löntagaråtgärder, och den ordningen införde den socialdemokratiska regeringen. Men jag har inte i dagens anförande förordat – och det står heller inte någonting om det i utskottsmajoritetens betänkande – att man skall använda de här pengarna till icke arbetstagare. Vad vi har sagt är att när regeringen lägger förslag om hur konstruktionen av tim- och dagstudiestöd för dessa grupper skall se ut, bör man också tala om hur det skall finansieras.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Vi har inte heller ändrat oss när det gäller makeprövningen, men det finns andra lika angelägna frågor som man bör plocka fram, t. ex. studiestöd för elever i gymnasieskolan med svag föräldraekonomi. Vi menar att det är en lika viktig fråga för utredningen att behandla med förtur.

Till fru Lantz vill jag säga att det är riktigt att vi tidigare har avslagit ett krav om en plan. Men situationen är ju ändå annorlunda i dag. Nu har vuxenutbildningsverksamheten pågått i ett antal år, och vi har nu

fått erfarenheter av den. Vi tycker att det är riktigt att nu göra en utvärdering och fastlägga en planering för framtiden. Dessutom anvisas det ökade resurser till vuxenutbildningen, och då är det viktigt att man utifrån dessa ökade resurser lägger fast en bestämd inriktning av verksamheten.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag vill fråga fröken Rogestam om vi är överens eller om vi inte är överens när det gäller frågan om de studerandes ekonomiska situation. Är den så bra att man kan nöja sig med en bidragsdel på 14 %? Jag skulle gärna vilja ha ett klart besked på den punkten. Det är nämligen där vi står nu. I dag är bidragsdelen 14 %. När den infördes var den 25 %. Den har alltså successivt minskat.

I tidigare debatter har man från centerpartiet och folkpartiet klart deklarerat att det inte är bra som det är. Vänsterpartiet kommunisterna har som skäl för en höjning anført den sociala snedrekryteringen och de ekonomiska hinder som föreligger för arbetarklassens barn att studera. Det verkar av den här debatten som om folkpartiet och centerpartiet vore nöjda med den situation vi har i dag.

Jag tycker inte att det räcker med att hänvisa till utredningen. Det är alldeles för ofta som utredningar stoppar förslag om åtgärder som är nödvändiga. Om man skall få någon ändring till stånd av den sociala snedrekryteringen måste vi dels totalt höja studiemedlen, dels höja bidragsdelen till 25 % och värdesäkra den, dels genom successiva höjningar av bidragsdelen införa studielön.

Det är bra att herr Nilsson i Kristianstad nu fått ett år till av erfarenhet på nacken och begriper att man måste bygga ut vuxenstudiestödet på det sätt som vänsterpartiet kommunisterna föreslog förra året.

Fröken ROGESTAM (c):

Herr talman! Jag tror att fru Lantz har glömt bort vad vi har debatterat de senaste åren. Centern har faktiskt inte krävt en uppräknig av bidragsdelen till 25 %. Vi har sagt att det är en alldeles för dyr reform. Vi har accepterat en bidragsdel som ligger någonstans kring 16 %. Vi har sagt att bidragsdelen stegvis skall räknas upp så att den följer penningvärdesutvecklingen, och det var bl. a. mot den bakgrunden som vi förra året krävde en uppräknig och också fick riksdagsmajoriteten med på den.

Jag kan hålla med om att den ekonomiska situationen för många studerande inte är bra, att den t. o. m. i många fall kan vara besvärlig. Därför är det viktigt hur det studiesociala stödet utformas i framtiden. Det är bl. a. därför som det studiesociala stödets utformning kommer att bli avgörande för möjligheterna att omsätta högskolereformen i praktiken. Det hjälper föga att säga att man öppnar högskolan för nya grupper om man inte samtidigt ger dem de ekonomiska förutsättningarna för studier. Därför tycker jag att det är viktigt att studiestödsutredningen

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag till studieso-
ciala åtgärder*

om några månader kommer med ett principiellt betänkande. Men det räcker självfallet inte långt. Det måste också till konkreta förslag till förändringar och förbättringar. Jag delar herr Nilssons uppfattning att stödet till elever i gymnasieskolan måste förbättras kraftigt. Det är där man kan göra den första insatsen mot social snedrekrytering, så att sociala, ekonomiska eller geografiska förhållanden inte lägger hinder i vägen för studier.

Låt mig sedan återvända till vuxenstudiestödet. Det har i ett antal av de socialdemokratiska motionerna krävts förbättringar, framför allt höjningar av timbeloppet. Men varken i motion 250 eller i motion 1083 föreslås någon finansiering av denna höjning. Konsekvensen måste då rimligtvis bli ett mindre antal stöd. Utskottsmajoriteten har ansett det väsentligare att kunna följa SVUX och FÖVUX plan och räkna upp antalet stöd än att höja beloppet. Vi har gjort vår prioritering, socialdemokraterna har gjort sin. Ett både-och går inte. I så fall måste man också satsa mer pengar på detta.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Nu tycker fröken Rogestam att vårt förslag om förstärkt studiestöd för elever i gymnasieskolan är viktigt. Då borde också den borgerliga utskottsmajoriteten ha hanterat förslaget litet annorlunda i utskottet och tillstyrkt vår motion, men det har man inte gjort.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 183 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 1 och 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 183 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 270

Nej - 15

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Aspling m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Kristianstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Aspling m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nilsson i Kristianstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 148
Nej - 137
Avstår - 1

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 183 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 183 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 271
Nej - 15

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Aspling m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Kristianstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag till studiesocia-
la åtgärder*

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag till studieso-
ciala åtgärder*

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Aspling m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nilsson i Kristianstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 148
Nej - 137
Avstår - 1

Mom. 7 och 19

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Aspling m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Kristianstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 7 och 19 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Aspling m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nilsson i Kristianstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 148
Nej - 136
Avstår - 1

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 183 av herr Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 183 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Mom. 9

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Aspling m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Kristianstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 10 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Aspling m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Sundström begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 144
Nej - 137
Avstår - 1

Mom. 11 och 12

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Aspling m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Kristianstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 11 och 12 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Aspling m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nilsson i Kristianstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 148
Nej - 137
Avstår - 1

Mom. 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Aspling m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Kris-

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

*Anslag till studieso-
ciala åtgärder*

Onsdagen den
16 mars 1977

Anslag till studiesociala åtgärder

tianstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 13 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Aspling m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nilsson i Kristianstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 148
Nej - 135
Avstår - 2

Mom. 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Aspling m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Kristianstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 14 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Aspling m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nilsson i Kristianstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 148
Nej - 136
Avstår - 2

Mom. 15-18 samt 20-23

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 24

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Aspling m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Kristianstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 24 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Aspling m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nilsson i Kristianstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 148
Nej - 136
Avstår - 2

Mom. 25

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 199 av herr Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 25 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 199.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 269
Nej - 16

Mom. 26-30

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till ett senare sammanträde.

§ 11 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställts

den 16 mars

1976/77:326 av herr Nilsson i Tvärålund (c) till herr industriministern om genomförande av åtgärdsprogram för Vindelälvsområdet:

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

*Meddelande om
fråga*

Nr 88

Onsdagen den
16 mars 1977

*Meddelande om
fråga*

Hösten 1976 uttalade riksdagen att arbetet med att realisera det år 1975 framlagda åtgärdsprogrammet för Vindelälvsområdet måste bedrivas med kraft av berörda departement och myndigheter. Viss villrådighet har rått bland berörda kommuner om uppläggnings- och förfarandet beträffande ärendets behandling såväl på departements- som annan myndighetsnivå. Den frågan bör kunna redas ut genom den interdepartementala arbetsgrupp som enligt uppgift skall utses inom regeringen. En viktig fråga är därvid dels det tidsperspektiv denna grupp skall ha för sitt arbete, dels vilka direktiv och bemyndiganden den kommer att erhålla.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till herr industriministern:

Vilket tidsperspektiv kommer den kommande interdepartementala arbetsgruppen för Vindelådalen att få och vilka direktiv och bemyndiganden kommer den att erhålla?

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 00.01.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert